

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 20.

Fredagen den 28 februari.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 21 och den 22 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 99, angående avhändande av vissa utav byggnadskommisjonen för dubbelspåret Rönninge—Ström förvärvade markområden;

nr 105, angående fastställande av ny avlöningsstat för läkar- och kontorspersonalen vid statens hospital och asyler m. m.;

nr 107, angående pension till poliskonstapeln C. G. Thorsell;

nr 112, angående ytterligare statsbidrag till driftkostnaderna under år 1918 vid erkända alkoholistanstalten hemmet Gunnarskog;

nr 116, angående reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m.;

nr 119, angående årliga understöd åt änkor och barn efter vissa befattningshavare vid statens hospital och asyler;

nr 121, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862;

nr 122, angående anslag för utförande av vissa nyanläggningar vid Trollhätte kraftverk;

nr 124, angående utökning av det till statens uppfostringsanstalt å Bona hörande jordområde m. m.; och

nr 125, angående utvidgning av länsstyrelsens i Gävleborgs län ämbetslokaler m. m.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 20.

till konstitutionsutskottets propositionen, nr 117, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § och 18 § 11, 43, 55, och 56 punkterna i lagen av val till riksdagen den 26 maj 1909;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 118, med förslag till lag om fri rättegång m. m.; och

till statsutskottet propositionen, nr 113, angående ytterligare anslag för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand.

§ 4.

Vid föredragning härpå av de på kammarens bord liggande motionerna nr 335 och 336 av herr *Nilsson* i Kristianstad remitterades den förra motionen till bevillningsutskottet och den senare till konstitutionsutskottet.

§ 5.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 13—27, bevillningsutskottets betänkande nr 11, bankoutskottets utlåtanden nr 11—13 samt första lagutskottets utlåtanden nr 5 och 6.

§ 6.

Herr vice talmannen gav nu ordet till herr *Kristensson*, som yttrade. I avseende å morgondagens föredragningslista tillåter jag mig hemställa att de två gånger bordlagda ärendena måtte uppföras i följande ordning: statsutskottets utlåtanden nr 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26 och 27, bevillningsutskottets betänkande nr 11, bankoutskottets utlåtanden nr 11, 12 och 13, första lagutskottets utlåtanden nr 5 och 6 samt statsutskottets utlåtanden nr 13, 14, 15, 21 och 22.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

riksdagens revisorers berättelse om den år 1918 av dem verkställda granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1917;

första lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskild bestämmelse att tillsvi-dare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent; och

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förhöjning av ersättnin-garna i anledning av kroppskada, uppkommen under militärtjänstgöring.

§ 8.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen; och

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lösenavgift för godkännande av rekvisition av socker för industriell tillverkning m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen

nr 24, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare; och

nr 27, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

dels ock till riksdagens förordnanden

nr 25, för revisionssekreteraren m. m. B. N. R. Lilienberg att vara riksdagens justitieombudsman;

nr 26, för häradshövdingen m. m. Nils Wihlborg att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;

nr 28, för hovrättsrådet m. m. G. F. Lindstedt att vara riksdagens militieombudsman; och

nr 29, för expeditionschefen B. C. Hasselrot att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Moberger</i>	under den 1 mars,			
» <i>Sköld</i>	» 10 dagar fr. o. m. den 1 mars,			
» <i>Carlson</i> i Karlshamn	» 8 » » » 1 »			
» <i>Erlansson</i>	» 8 » » » 3 »			
» <i>Bengtsson</i> i Norup	» 4 » » » 5 »			
» <i>Janson</i> i Kungsör	» 3 » » » 1 » och			
» <i>Berglund</i>	» 2 » » » 4 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,22 e. m.

In fidem
Per Cronvall

Lördagen den 1 mars.

Kl. 11. f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 99, angående avhändande av vissa utav byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström förvärvade markområden;

till statsutskottet propositionen, nr 105, angående fastställande av ny avlöningsstat för läkar- och kontorspersonalen vid statens hospital och asyler m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 107, angående pension till poliskonstapeln C. G. Thorsell;

till statsutskottet propositionerna:

nr 112, angående ytterligare statsbidrag till driftkostnaderna under år 1918 vid erkända alkoholistanstalten hemmet Gunnarskog; och nr 116, angående reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 119, angående årliga understöd åt änkor och barn efter vissa befattningshavare vid statens hospital och asyler;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 121, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 122, angående anslag för utförande av vissa nyanläggningar vid Trollhätte kraftverk;

nr 124, angående utökning av det till statens uppfostringsanstalt å Bona hörande jordområde m. m.; och

nr 125, angående utvidgning av länsstyrelsens i Gävleborgs län ämbetslokaler m. m.

§ 2.

Härefter föredrogos och hänvisades till statsutskottet riksdagens revisorers berättelse om den år 1918 av dem verkställa granskning av

statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1917.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter första lagutskottets utlåtande nr 7 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

§ 4.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt ålderstillägg åt t. f. tjänstemannen i andra lönegraden i marinförvaltningen Reinhold Casper Theodor Näsman; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av kostnader, som stå i samband med den under neutralitetsvakten ökade förslitningen av flottans fartygsmateriel. *Ang. täckande av vissa neutralitets-kostnader.*

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit uti en till riksdagen avlåten, den 9 januari 1919 dagtecknad proposition nr 64 hemställde statsutskottet, till vars förberedande behandling ifrågavarande proposition hänvisats, att riksdagen måtte medgiva, att för täckande av kostnader, som stode i samband med den under neutralitetsvakten ökade förslitningen av flottans fartygsmateriel, finge tagas i anspråk det för framtida användning avsatta belopp 2,000,000 kronor, som inginge i det för bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet under år 1918 å tilläggsstat för samma år under femte huvudtiteln uppförda förslagsanslag, högst, 14,350,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst yttrade:

Herr H a g e: Herr talman! Såvitt jag kan förstå, finnes det ingen anledning att bifalla det föreliggande förslaget. Det är här fråga om täckande av kostnaderna för förslitning av fartygsmateriel. Nu är det ju i alla fall så, att det pågår utredning om huruvida försvaret skall ordnas på det ena eller andra sättet eller avvecklas. Jag finner därför för min del, att även från det håll, där man icke står på definitivt försvarsfientlig ståndpunkt, kan det vara anledning att gå med på avslag på detta förslag till dess man får definitivt fastslaget, huru det skall ordnas med denna sak. Både från utgångspunkten och från vänstersocialdemokratisk synpunkt ber jag att få yrka avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet.

*Ang. täckande
av vissa
neutralitets-
kostnader.
(Forts.)*

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Det är förfärligt enkelt att bara med hänvisning till sin antimilitaristiska ståndpunkt yrka avslag på ett anslag som detta. Jag skall emellertid gärna bekänna, att när frågan behandlades i statsutskottet, jag kände mig mest benägen för att yrka avslag. Men jag hade anledning att närmare pröva ärendet, och det var då två skäl, som slutligen bestämde mig för att förena mig med statsutskottets övriga ledamöter och tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Det första skälet var, att detta anslag hade ett bestämt samband med frågan om möjligheten av att bereda arbete åt varvsarbetarne. Jag vill från början säga ifrån, att jag naturligtvis icke har den uppfattningen, att man bara för att bereda arbete åt arbetarna vid kronans varv och verkstäder bör tillverka onyttigheter. Men å andra sidan är det alldeles givet, att staten har skyldighet tillse, att den avveckling, som kan komma att äga rum ifråga om arbetarepersonalen vid kronans varv och verkstäder, sker på ett så mjukt sätt som möjligt. Redan med det begränsade arbetsprogram, som upplagts, är det nödvändigt att avskeda varvsarbetare. Om man nu alldeles vägrar Kungl. Maj:ts anslag för varvsdriftens fortsättande, blir det nödigt att omedelbart avskeda arbetarstyrkan nära nog i dess helhet. Mot detta kan givetvis invändas, att varvsarbetarne kunna sysselsättas med arbeten för civilt ändamål. Men dessa arbeten måste först anskaffas, och det går icke i en liten nix att lägga om driften till uteslutande civil drift.

Det är ännu ett annat skäl, som för mig varit bestämmande vid tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, och det är, att här gäller endast att hålla i stånd den materiel, som vi redan ha. Det är icke fråga om nyttillverkning av materiel. Jag måste säga mig, att alldeles oavsett, huru jag kan tänka mig det framtida organiserandet av vårt försvar, kan jag icke vara med på en sådan politik som att, till dess denna sak är bestämd, låta vad som finnes utan vidare förfalla. Det är alldeles uppenbart, att även om en del av flottans fartyg, som ännu finnas och för övrigt måste användas under viss tid framåt för nödvändiga ändamål, såsom t. ex. för vakthållning vid minfälten och annat, icke för framtiden komma att brukas för militära ändamål, man dock förutsätter att för dem finna annan användning än rena nedskrotandet. Under sådana förhållanden är det naturligtvis av vikt att hålla materielen i det skick, som kan vara nödvändigt för att vid den slutliga avvecklingen kunna av densamma få det bruk, som rimligtvis kan förväntas. Man skall sålunda icke tro, att det går så enkelt att göra denna fråga till en fråga om avvapning eller icke-avvapning. Man måste även i ett fall som detta försöka att bedöma saken något sakligt och något förnuftigt.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr H a g e: Herr talman! Herr Per Albin Hansson har sagt, att den väsentliga orsaken, som föranlett honom att yrka bifall till detta förslag, är, att man icke kan skaffa arbete åt varvspersonalen under andra förhållanden, och att det är omöjligt att med detsamma

anskaffa sysselsättning åt denna personal för privata arbeten. Jag skulle dock då vilja säga, att jag föreställer mig, att det finns t. ex. dels den möjligheten att bereda arbete, att man på varvets verkstad arbetar för andra delar av statsverket — det föreligger ju en betydlig förslitning på många områden av statens verksamhet på grund av att man icke haft tillfälle under dessa tider att sköta reparationsarbetet på sådant sätt, som varit nödvändigt. Men dessutom finnes väl den möjligheten, som jag givetvis föreställer mig också kommer att användas och som jag också hört talas om att den blir använd, nämligen att så småningom överföra från flottans varv en del av den obehövligen personalen till andra arbetsgrenar av statens verksamhet. Jag tänker mig, att vid statens järnvägar och på flera andra områden behövs det arbetskraft. Jag tror alltså, att det finns möjlighet att ordna denna sak.

*Ang. täckande
av vissa
neutralitets-
kostnader.
(Forts.)*

Jag för min del vill dessutom säga, att även om under en viss övergångstid man skulle t. ex. nödgas att ge på ett eller annat sätt — icke på den militära huvudtiteln utan på någon annan titel — något anslag för att förmedla denna övergång, så att personalen fick en viss avlöning under viss tid, så skulle jag för min del icke vara emot en sådan anordning. Men att direkt använda detta anslag för att reparera en del fartyg, om vilka man icke vet, om de verkligen skola komma till användning eller icke för sitt ändamål, och om vilken man möjligen kan förmoda, att de rent av komma att realiseras, den vägen tycker jag är en verkligt olämplig väg att gå. Därför vidhåller jag fortfarande mitt avslagsyrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Hage, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Omröstningen utföll med 128 ja mot 13 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av menkostnader för elektrisk installation i sjökrigsskolan m. m.;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ökade medel för tandpolikliniken vid flottans station i Stockholm; och

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för bestridande av kostnaderna för officerares och underofficerares över stat samt officerares av reserven tjänstgöring vid flottan resp. kustartilleriet samt för marinintendenturkåren i flottans reserv tillhörande marinintendenters tjänstgöring vid flottan.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister.

Med tillstyrkande av bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit i en den 9 januari 1919 till riksdagen avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition nr 58 hemställde utskottet, att riksdagen måtte medgiva, att av de för byggandet av ytterligare två jagare avsatta medel, 4,500,000 kronor, ett belopp av 290,000 kronor finge tagas i anspråk för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hansson* i Stockholm, vilken med instämmande av herrar *A. C. Lindblad*, *Eriksson* i Grängesberg, *Anderson* i Råstock och *Nilsson* i Malmö hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att av de för byggandet av ytterligare två jagare avsatta medel, 4,500,000 kronor, ett belopp av 165,000 kronor finge tagas i anspråk för färdigställandet av 26 stycken torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande antecknat en reservation och yrkat nedsättning i det belopp, Kungl. Maj:t begärt att få disponera.

Detta ärende hör till samma grupp som det, varom vi nysst voterade. Departementschefen har i sin motivering för den begärda summan huvudsakligen hänvisat till, att arbetet för färdigställandet av torpeder till jagarna Wrangel och Wachtmeister ingår i den av honom uppgjorda planen för att söka i viss utsträckning bereda

arbete vid marinens verkstäder. Även med det arbete, som skulle kunna utföras, om detta anslag beviljades, räknar departementschefen med, att arbetsstyrkan successivt skulle minskas en fjärdedel.

I mitt förra anförande framhöll jag, att man naturligtvis vid avvecklingen av arbetena vid kronans varv och verkstäder borde taga all nödig hänsyn till arbetarna. Jag kan däremot icke låta denna synpunkt vara för mig utslutande bestämmande, och det förefaller mig, som om det finnes goda skäl att kräva, att en avveckling av arbetsstyrkan vid torpedverkstäderna sker i än hastigare takt än den, som förutsatts av herr sjöministern. Arbetsstyrkan vid ifrågavarande verkstäder har nämligen mycket starkt ökat under de sista åren på grund av dels 1914 års försvarsbeslut och dels den forcerade verksamheten under mobiliseringen. Medan arbetarstämman den 1 januari 1914 uppgick till 107 arbetare, uppgick densamma den 1 januari i år till 204. Detta innebär nära nog en fördubbling av arbetareantalet, och samtidigt har också en liknande ökning skett beträffande annan anställd personal. Det är sålunda alldeles tydligt, att den stora arbetarestyrka, som nu finnes, tillkommit med anledning av den forcerade verksamheten vid fabrikkerna.

Nu stå vi inför en avveckling i viss omfattning av vårt försvarsväsende. Det gäller, om icke en fullständig avveckling, så åtminstone en mycket avsevärd reducering. Under sådana förhållanden kan det icke undvikas, att även verksamheten vid marinens verkstäder måste avsevärt inskränkas. I varje fall bör man naturligtvis, så snart mobiliseringen är slut, så fort som möjligt återgå till åtminstone normala förhållanden vid dessa verkstäder. Det kan icke vara rimligt att efter mobiliseringen fortsätta en forcerad verksamhet, som kunde vara motiverad under densamma.

Jag har, då jag skulle taga ställning till detta anslagsäskande, naturligtvis icke kunnat förbise även hänsynen till de arbetare, som, om anslaget vägrades, skulle bli avskedade. Jag har emellertid även här försökt att finna en mellanlinje. Det har synts mig, att de torpeder, som redan äro under arbete, borde kunna iordningställas, och att sålunda för detta iordningställande arbetarna en tid framåt kunde givas sysselsättning. Däremot förefaller det mig fullkomligt orimligt att göra nya beställningar av mobiliseringstorpeder. Det antal torpeder, det här gäller, är 32. Av dessa äro 26 redan under arbete. Jag vill vara med om att tillstyrka det belopp, som kan vara nödvändigt för färdigställande av dessa 26 torpeder. Men de 6 torpeder, som ännu icke äro beställda, kan jag för min del icke tillstyrka att det beviljas anslag för. Jag har därför gått den vägen, att jag avstyrkt beloppet i den utsträckning, det avser nybeställning av torpeder. Varje torped beräknas kosta 21,000 kronor, och jag har därför när det gällt 6 torpeder ansett mig kunna yrka nedsättning i det belopp, Kungl. Maj:t begärt att få disponera, med omkring 125,000 kronor, och att alltså i stället för 290,000 kronor skulle beviljas endast 165,000 kronor.

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.

(Forts.)

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! När vi nyss behandlade statsutskottets förslag i dess utlåtande nr 17, motiverade herr Hansson i Stockholm ett bifall till utskottets förslag med att det vore nödvändigt att bereda varvsarbetarna sysselsättning, så att man icke behövde skrida till avskedanden. Det synes mig, som om i viss utsträckning alldeles samma synpunkt kunde läggas på frågan om beställning av dessa 6 torpeder, varom striden nu rör sig.

Herr Hansson har i sin reservation själv vitsordat, att det är meningen, att man under detta år skall avskeda en fjärdedel av arbetsstyrkan. Och så skall man under nästa år avskeda ytterligare en fjärdedel, så att man efter 1920 åter kommer ned till den arbetsstyrka, som fanns år 1914, d. v. s. den normala. Jag tror icke, att man bör gå fram i hastigare tempo i fråga om dessa avskedanden. Och det är för övrigt ganska självklart, att om man har kanoner, så bör man ha tillräckligt med ammunition till desamma.

Nu är det ju ett känt faktum, att torpedvapnet i allra första hand är ett defensivt vapen, ett vapen, av vilket de små länderna företrädesvis kunna betjäna sig för sitt försvar. Man kan ju förstås vidare säga, att tidsläget är sådant, att vi icke behöva befara något anfall, och jag medger, att den synpunkten naturligtvis har fog för sig, men å andra sidan kan jag icke inse, varför vi just på den här punkten skulle skrida till en nedprutning. Ty följden bleve ju — det har herr Hansson alldeles klart för sig — att man utöver den fjärdedel, som man redan detta år skulle avskeda, bleve nödsakad ytterligare avskeda en anseelig arbetsstyrka. Man kan visserligen säga, att det här är fråga om att avskeda de efter 1914 nyantagna arbetarna, men dessa hava ju nu under flera år haft anställning vid varven och hava säkerligen icke räknat med, att de så hastigt bleve avskedade.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Debatten i detta ärende, som ju i sig själv har en rätt underordnad betydelse, berör ett spørsmål, som är av ganska vittgående natur. Det gäller frågan om, när nu omständigheterna så fogat, att vi hava möjlighet att vidtaga vissa inskränkningar i vår försvarsrustning — och man torde på skilda håll i landet vara beredd därpå — hur då skall förfaras med en arbetsstyrka, vars hela livsuppehälle är beroende på denna. Jag frånser alldeles sådana uttalanden som av herr Hage nyss, som tror, att det hela kan gå så lättvindigt till, och att det efteråt kan klargöras, hur vi skola kunna åstadkomma andra arbetstillfällen och att i varje fall medel kunna avsättas till sådana. Det kan ju vara en möjlighet, men det bringar absolut icke någon klarhet i saken.

För min del vill jag säga, att när man skall behandla denna fråga får man icke bortse från, att staten har en plikt gent emot sina arbetare. Staten skall framstå som mönsterarbetsgivare i alla avseenden. Den avveckling, som skall försiggå, bör försiggå med omsorgsfullhet och planmässighet, och arbetarne böra i varje fall om möjligt i god tid få klart för sig, hur det skall bli med dem; ett kastande hit och dit eller nyckfullhet får icke råda på detta område. Den arbetarevänlighet, som deklarerades från herr Hages sida, förstår jag ej. Nästa gång som en deputation av arbetslösa kommer till mig — och det har redan varit många sådana — skall jag be någon av dem gå upp till herr Hage och låta honom klagöra sin uppfattning, hur man bör ordna saken. Jag tror det skall bli ganska svårt för honom, när han står öga mot öga inför dessa människor med uttalanden av den beskaffenhet, som nyss fälldes här i kammaren. Emellertid har jag för min del ansett mig beträffande det här föreliggande fallet böra framgå på det sättet, som också angives i statsverkspropositionen, att man redan nu i god tid bestämmer en viss plan för inskränkningar som man med ledning och stöd av arbetarförhållandena och annat, kan utgå från för att göra avskedanden, och att i god tid meddelande därom bör lämnas, något som också skett omedelbart efter Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

Den reduktion av arbetsstyrkan, varmed räknats i den kungliga propositionen, måste, enligt vad framhållits i den reservation, som avgivits av min ärade vän och partikamrat på Stockholmsbanken och dem, som hava följt honom, anses vara ganska betydlig — det säga reservanterna själva — och i själva verket är den nog större, än vad som torde hava framgått av herr Hanssons anförande. Enligt mina beräkningar är det icke så, att här endast den arbetsstyrka, som tillkommit under högkonjunkturen, kommer att bortfalla med en fjärdedel, som skulle avgå från torpedverkstäderna i år och en fjärdedel nästa år, utan enligt mina beräkningar skulle dessutom i varje fall ett par tiotal, sannolikt ännu flera arbetare bortgå av den gamla stammen, som finns där nere. Detta gör, att här man kändedom om dessa förhållanden, bör man verkligen ställa sig i hög grad betänksam att gå fram så raskt, som här föreslagits av reservanterna. Nu förstår jag å andra sidan mycket väl deras synpunkt, och det kan icke vara annat än tilltalande på åtskilliga håll här i kammaren, då man säger så här: ja, de 26 torpeder, varför anslag tillstyrkes av reservanterna, äro redan under tillverkning, men de övriga sex torpederna äro nya, låt oss icke beställa dem. Ja, jag vill bara inskjuta: det gäller dock att två färdigställda jagare skola få fullständig torpedutrustning, och som jagare hava torpeder i sin vapenutrustning, bör man dock, när fartygen äro färdiga, ge dem deras vapen. Jag bortser emellertid från detta. Jag kan förstå deras synpunkt: låt oss icke göra dem, som ännu ej äro beställda, låt oss icke göra dem, låt oss reservera detta belopp på 125,000 kronor. Men då vill jag emellertid härtill säga, att om man nu skulle reservera dessa 125,000 kronor, sönderrycker man givetvis den plan, som här uppgjorts, man kommer utöver vad som i statsverkspropositionen framhålles och åstadkommer

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.

(Forts.)

en än kraftigare reduktion av arbetsstyrkan. För mig är detta ett avgörande argument, varför man icke bör göra så, och jag vill säga, att det är alldeles speciella skäl, som här tala.

Det är huvudsakligen Karlskrona det gäller, där torpederna tillverkas. I Karlskrona hava vi en arbetarstam, som har större svårigheter än flertalet arbetare i riket att skaffa sig arbete på annat håll. Graden av bofasthet är också större hos arbetsstyrkan i Karlskrona, än eljest plägar vara förhållandet. Det bör man taga hänsyn till. Staten har där en gammal arbetarstam, vilken sedan lång tid tillbaka stått i kronans tjänst, i vissa fall är det nästan så, att det blivit ett slags trotjänarförhållande, som också i sin mån bör mana till att man iakttar en viss försiktighet. Dessutom vill jag framhålla, att dessa arbetare äro i stor utsträckning, just de yrkesskickliga, gifta och hava familjer, varför jag anser, att med hänsyn till denna grupp av varvens arbetare särskild försiktighet bör iakttagas.

För övrigt, mina herrar, glöm icke att vår svenska arbetsmarknad visar tendens att ge oss mycket nog av bekymmer under närmaste veckorna eller månaderna. Jag hade tillfälle i går att höra en mycket ingående framställning av en på området särskilt sakkunnig person, en ledamot av industrikommissionen, rörande detta, och jag tror, det var rätt många av dem, som åhörde den framställningen, som grepos av känslan, att här komma så pass bekymmersamma tider, att staten bör för sin egen del göra vad den kan att icke förvärra situationen, och därför ber jag också herrarna taga den saken i betraktande, när det gäller avskedande av Karlskrona varvsarbetare.

Jag förmodar nu, att herr Hage kommer att säga: ge dem annat arbete då, varför kunna de icke få civilt arbete? Ja, jag hade nästan förstått de ärade reservanterna bättre, om de skrivit sin reservation på det sättet från deras utgångspunkt, att de hade hemställt, att ett belopp skulle avsättas, som hade kunnat användas till annat ändamål för statens olika behov. Emellertid, saken är icke så enkel. Redan i slutet av november månad har utredning begärts och pågår intensivt rörande möjligheterna att bedriva annat arbete på torpedverkstäderna för statens behov. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att vi hava andra verkstäder, och här skulle då en arbetsstyrka komma att konkurrera med en annan arbetsstyrka, med den som t. ex. finns inom järnvägsförvaltningen, och det går icke så hastigt och lekande och lätt att kasta om arbetet i synnerhet å varven. Dessutom finns ingen möjlighet att inom varven börja med att arbeta på förlag, därför att det har skett särskilt i Stockholm väsentliga inskränkningar i arbetsstyrkan på grund av att medelsbehovet ju minskats och tillgången på arbete också därigenom minskats.

Faktiskt ligger situationen onekligen så, att vi här hava att avgöra, i vad mån vi vilja forcera eller icke forcera avgången av arbetare och därigenom i sin mån påverka den allmänna arbetsmarknaden. Då vill jag fästa uppmärksamheten på, att här icke begäres ett öres ökat anslag av riksdagen, utan vad det här uteslutande är fråga om är en annan fördelning av medel, som riksdagen tidigare har lämnat. Detta belopp tages av ett anslag till nya jagare, som icke blivit

byggda, som icke byggas. Dessa medel skola nu användas för att bereda arbetstillfällen åt arbetarna. Så ligger i själva verket frågan. Jag vill verkligen till sist endast vädja till kammaren, att när vi gå till frågans avgörande, på samma gång vi hava klart för oss, att så glädjande omständigheterna kunna te sig för oss, att vi gå till en effektiv inskränkning av vårt försvarsväsen, därför att vi icke komma att behöva stå på samma sätt som förut, då det visat sig möjligheter, att det nationernas förbund, vars första bild vi sett i Paris, kan utbyggas fullt betryggande — ja, jag tror att den allmänna känslan för att man icke endast skall stanna vid begränsningar utan gå mycket längre då kommer att göra sig starkt gällande i hela vår svenska riksdag — vi dock icke, mina herrar, låta den otålighet, som må finnas, ge sig till känna på sådant sätt, att man är orättvis mot de arbetargrupper, det här är fråga om.

Jag vill för min del som departementschef hemställa till kammaren, att de synpunkter, som jag här framfört, måtte vinna allmänt beaktande.

Herr Hage: Herr talman! Jag beklagar, att herr statsrådet synbarligen missuppfattat mitt anförande, ty om så icke varit faller, tror jag, att en hel del av vad herr statsrådet anmärkte hade blivit osagt.

Jag yttrade mig på det sättet, att jag ansåg, att planen för ordnandet av den här affären borde uppgöras så, att man nu i första hand försökte åstadkomma, att dessa varvsarbetare finge börja arbeta med andra saker; sedan borde man dessutom försöka ordna det så, att man överför arbetarstammen, i den mån det går, till annan statens verksamhet eller till andra arbetsanställningar, i den mån *det* går. Men då säger någon: ja, men härmed är icke hela saken hjälpt. Nej, det är alldeles riktigt saken är icke hjälpt därmed. Då menar jag — och jag antydde det i mitt anförande — bör man icke avskeda dessa arbetare som ej blivit hjälpta genom här antydda åtgärder och ställa dem på bar backe, utan man bör i stället ställa det så, att man genom en annan kungl. proposition — propositionstiden har icke gått ut ännu — lägger fram begäran om anslag, för att dessa varvsarbetare, som icke kunna placeras på sätt, som förut sagts, må få full avlöning och icke ställas på gatan.

Men då säger någon: ja, men vad blir det då för skillnad, om man går till väga på det här sättet eller på det sätt, som herr Hage nu föreslår? Jo, det är en kolossal skillnad. Ty om man ordnar det på det sätt, som regeringen föreslagit, måste man dessutom ge ut pengar till materialier; men om man nu icke avskedar arbetarna, utan ger ett anslag på en annan titel, då ger man endast ut det som arbetet kostar men däremot icke det, som åtgår för att inköpa material och förbrukningen av material på tillverkningen av dessa saker. Alltså, man sparar utgiften för materialkostnaden, man har endast utgiften för arbetskostnaden.

Jag tycker, att det är ett sunt resonemang, såvitt jag förstår. Jag tycker också, att om jag till de personer, som herr Palmstierna

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.

(Forts.)

ville remittera till mig, ger den deklaration, som jag nu gett, så bör jag kunna stå mig ganska bra. Jag vill icke medverka till, att dessa människor ställas på gatan, då det finns andra vägar att gå fram på för att ordna denna sak.

Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka rent avslag på föreliggande förslag.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Herr talman! Jag skall icke här upptaga någon debatt med herr Jönsson i Revinge angående torpedvapnets lämplighet för de små nationerna. Jag håller nämligen före, att dessa frågor lämpligen böra prövas i sammanhang med den blivande försvarsrevisionen.

Jag utgår ifrån — liksom för övrigt herr statsministern gjorde i sitt uttalande vid tillsättandet av försvarskommissionen — att man bör under tiden intill dess denna försvarsrevision ägt rum, se till att spara på alla de områden, där det finnes besparingsmöjligheter. Detta har för mig varit utgångspunkten vid prövningen av ärenden som detta.

Jag kan heller icke, när det här talas om torpedvapnets lämplighet, tillmäta det lilla argument, som anfördes av herr sjöministern, någon betydelse, när han säger, att då vi fått jagare, så skola vi naturligtvis också ha torpeder. Om man nu fått jagare, som eventuellt icke behöva användas för krigsbruk, så är det ju icke heller så nödvändigt att utrusta dem med ammunition. Man kan ju i stället försöka låta bli att lägga ned pengar i ammunition och framdeles se till vad man kan använda dessa jagare till. För övrigt, även om man har den uppfattningen att jagarna komma att användas för sitt ändamål så bli ju dessa jagare icke alldeles utan ammunition, eftersom de skola få 26 torpeder av hela sitt ammunitionsbehov, d. v. s. 32.

Vad här emellertid huvudsakligen anförts av herr statsrådet såsom argument är hänsynen till arbetarna. Jag delar fullt ut statsrådets uppfattning att staten har plikt att mot sina arbetare visa all möjlig hänsyn och att uppträda som mönsterarbetsgivare. Men staten har ingen plikt att sysselsätta arbetare med tillverkning av vad som för staten visat sig vara onyttigt. Om staten icke kan sysselsätta arbetarne med sådant arbete, som det kan anses vara rim och reson i att låta dem hålla på med, så bör naturligtvis staten söka finna ut andra sätt att hålla sina arbetare skadeslösa för den inställda verksamheten.

Man bör emellertid icke allt för mycket låta fånga sig av statsrådets varma tal för arbetarnas intressen. Denna fråga om tillverkningen av dessa torpeder för jagarna Wrangel och Wachtmeister är ingen isolerad fråga. Dessa torpeder ingå i hela den stora planen för tillverkning av torpeder. Om man slår upp sidan 183 i statsverkspropositionen på femte huvudtiteln, skall man där finna, att för närvarande äro under tillverkning tillhoppa 204 torpeder. Vidare återstår att beställa 64 torpeder, nämligen 27 torpeder, till vilka 1914 års senare och följande riksdagar anvisat medel samt 31 för

undervattensbåtar och 6 för jagare. Där finner man sålunda, att det redan beskrives en ganska omfattande verksamhet, och det säges här på sidan 183: »Arbetet med de under tillverkning varande torpederna beräknas räcka in på sommaren 1920.» Alltså: färdigställandet av redan påbörjade torpeder ger arbete ända till fram på sommaren 1920. Det förefaller mig då, att man icke borde vara allt för ängslig och icke borde ha anledning att här uppdraga hela den svarta teckningen av den arbetslöshet, som vi kanske ha att möta inom några månader här i landet.

Nu har anförts ytterligare ett skäl för bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Det skulle vara, att här icke begäres ett öre i nytt anslag av riksdagen. Ja, jag kan verkligen icke se på anslagsfrågor på det sättet. Det förefaller mig tämligen likgiltigt, om man disponerar statens pengar, som redan äro anslagna, eller om man för vissa ändamål beviljar nya anslag. Man kan t. o. m. ifrågasätta, huruvida icke, när man vill använda pengar för nya ändamål, det vore riktigare att för sådana ändamål begära nya anslag än att begära att få disponera medel, som avsatts för andra ändamål. Men i varje fall blir resultatet detsamma. Man använder en så och så stor summa av statsmedel för ett uppgivet ändamål. Därest man för byggandet av 2 jagare anslår fyra och en halv miljoner kronor, som icke komma till användning för byggande av jagarna, så äro ju därmed pengarna icke bortkastade, utan återgå till statskassan. Skulle det däremot befinnas nödvändigt att bygga dessa båda jagare, ja, då betyder det, att om man tar av det beviljade anslaget för andra ändamål, får riksdagen bevilja ett nytt anslag för att täcka den brist, som därigenom uppkommit. Under alla förhållanden innebär det ett disponerande av statsmedel till samma belopp, och sedan kan det vara tämligen likgiltigt, om denna summa redan är anslagen och nu endast behöver anvisas för annan disposition eller om denna summa nu skall beviljas såsom nytt anslag. Pengarna användas under alla omständigheter, och staten får utge pengarna för just samma ändamål.

Det synes mig vara en rimlig ståndpunkt, att man kan vara med om att fullborda påbörjade arbeten av denna art. Men att man icke skall ge sig in på nya stora beställningar av ammunition tycker jag också är mycket rimligt.

Jag tror också, att man genom ett bifall till min reservation icke avsevärt försvarar arbetsmöjligheterna. Det är klart, att detta skall nödvändiggöra en något mer omfattande reduktion av arbetsstyrkan, men om vi tämligen snart komma därhän, att försvarsrevisionen blir klar, och vi få veta, huru vi skola anordna vårt försvar, och därvid finna, att vi kunna inskränka vårt sjöförsvar högst väsentligt, så få vi väl ändå vid den tidpunkten ta den risken, att arbetarna bliva arbetslösa. Ty det kan ju icke vara meningen att hädanefter fortsätta med en onyttig tillverkning, lika litet som jag kan finna det rimligt, att man, sedan mobiliseringen avslutats, fortsätter med tillverkning av ammunition av denna art för dessa två jagare. Jag tycker det är rimligt, att där ingen ammunition är beställd, där upp-

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

*Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.*

(Forts.)

skjuter man beställningen till dess man får avgjort, huruvida man behöver denna ammunition eller icke.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Hamrin: Herr talman! Herr sjöministern började sitt anförande med att betona, att den föreliggande frågan i och för sig är av ganska liten och underordnad betydelse, men att den har en ganska stor principiell innebörd. Jag skall för min del giva honom fullständigt rätt härutinnan. Var och en, som genomläst femte huvudtiteln, har kunnat observera, att herr statsrådet på en hel mängd punkter motiverat sina framställningar just på det sättet, som herr statsrådet motiverat den framställning, som här föreligger. Ja, jag skulle kunna säga, att det finnes två synpunkter, som herr statsrådet framhåller oupphörligt eller åtminstone vid upprepade tillfällen, när det gäller anslagskrav. Den ena rör vad det här i dag är fråga om eller arbetsförhållandena, och den andra gäller handels- och näringsgarnas intressen. Däremot skulle jag vilja säga, att herr statsrådet ganska litet i sin proposition framhåller betydelsen av de föreslagna åtgärderna i försvarshänseende, utan han skjuter fram just dessa två andra synpunkter, när det gäller att så starkt som möjligt motivera framställningarna i fråga. Jag har givetvis ingen invändning att göra däremot, men vill blott erinra om detta och särskilt i dag, när vi för första gången diskutera en fråga, där herr statsrådet framskjuter arbetaresynpunkten, förefaller det mig ganska naturligt, att kammaren ett ögonblick stannar inför denna synpunkt och överväger, huruvida kammaren är redo och villig att anlägga sådana synpunkter, då det gäller anslagskrav sådana som de ifrågorande.

Det har av herr Hage och sedan av herr Hansson i Stockholm framhållits, vart det skulle leda därest vi med hänsyn till arbetareförhållandena skulle bevilja medel, även om de kunde komma att användas för improduktiva ändamål. Men skall man draga ut konsekvenserna av ett sådant resonemang, kommer man till den slutsatsen, att vi icke kunna vidtaga några som helst inskränkningar eller åtminstone icke några mera betydelsefulla sådana, när det gäller våra försvarsanordningar. Jag förmodar, att även herr krigsministern kommer att tillämpa samma betraktelsesätt — jag vet icke, om han ännu gjort det, men det ligger nära till hands att tro det — när det gäller inskränkningar av våra kasernbyggnader eller andra större militära anläggningar eller att fullfölja planer på utvidgningar på detta område. Även härutinnan skulle man naturligtvis kunna säga, att en inskränkning i ett sådant fall eller ett avslag på en framställning, som går ut på beviljandet av penningar för sådant ändamål, skulle medföra konsekvenser, som ginge ut över arbetarna.

Men jag stannar icke härvid, herr talman, utan skulle vilja föra frågan vidare och säga: vart skulle det taga vägen, om vi skulle anlägga dessa synpunkter, när det gäller bedömandet av anslagskravs berättigande eller icke berättigande? Ty man komme ju då obönhörligt fram till den slutsatsen, att därest arbetarna skulle bli

arbetslösa genom en förändrad ståndpunkt i dylika fall, man icke skulle kunna vidtaga åtgärder i inskränkande syfte.

Jag har endast, herr talman, velat framföra detta och verkligen lägga kammarens ledamöter på hjärtat att beakta dessa synpunkter, ty det är första gången vi debattera denna fråga vid detta års riksdag. Men den kommer igen gång efter annan, och särskilt vid femte huvudtiteln blir kammaren i tillfälle att pröva frågor enligt precis samma synpunkter som dem herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet i dag anlagt.

I själva sakfrågan ber jag, herr talman, att i korthet få ansluta mig till det yrkande, som framställts av herr Hansson i Stockholm.

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att få giva en replik till herr Hamrin. Hans polemik var som så ofta på samma gång klar och oklar. Han lägger fram saken för kammaren och säger, att den ligger på visst sätt, och gör sedan ett yrkande. Men i själva verket döljer sig bakom denna klarhet en fullständig oklarhet, som i viss må ledet vilse. Han säger, så här har departementschefen gjort, han är visserligen försvarsminister, men han ger sitt yrkande till kammaren den formen, att detta skett för handels- och näringarnas skull eller med hänsyn till arbetarna. Och så drar kammaren en viss konklusion med anledning härav.

Men jag skall be att få avgiva den verkliga motiveringen för detta, och jag tror, att saken då skall se något olika ut. Motiveringen är följande.

När det varit fråga om att begära *nya* anslag i denna situation, då har jag ansett, att det just skulle vara krav av denna beskaffenhet, som kunde motivera dem. Såsom beträffande näringsväsendet eller arbetareförhållanden — man förstår, att så också varit förhållandet beträffande den stora dockan vid Härnösand, där näringslivet kräver en stor docka — då har jag ansett, att jag orädd kunnat gå fram till riksdagen och begära anslag för sådana ändamål. Det har alltså *icke* varit för ett rent militärt behov, som jag i föreliggande situation kommit med ett sådant anslagskrav. Detta förefaller mig vara ett ganska naturligt resonemang.

Beträffande arbetarefrågan kom herr Hamrin med följande resonemang. Statsrådet har fullkomligt rätt. Kammaren bör taga ståndpunkt till principfrågan: Skall det över huvud vara på det sättet, att om vi ha en arbetaregrupp, som beröres av en viss fråga, så skall denna arbetaregrupp bestämma storleken av det anslagskrav, som riksdagen skall bevilja? Ja, nu har jag visserligen något chargerat herr Hamrins anförande, men detta har jag gjort för att ställa dess mening i en så skarp belysning som möjligt.

Men herr Hamrin fäste icke kammarens uppmärksamhet på hurudant det föreliggande fallet verkligen är. Det föreliggande fallet är ju det, att, som reservanterna själva säga, departementschefen redan utfärdat en skrivelse till varvschefen om att det gäller att gå till en minskning av arbetarstammen med $\frac{1}{3}$ redan nu i år och med ytter-

Ang. färdig-
sällande av
torpeder till
två jagare.
(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.
(Forts.)

ligare $\frac{1}{4}$ nästkommande år. Detta skulle sålunda på ett år uppgå till en minskning med hälften av styrkan, och man skulle på detta sätt beröra även den gamla arbetarestammen, som funnits före högkonjunkturen. Ställer man, herr Hamrin, frågan på detta sätt, så gäller den icke, om man skall bevara den nuvarande arbetarestyrkan eller icke. utan den gäller då, huruvida minskningen skall ske i så hastig takt, som det här är fråga om.

Och dessutom vill jag fästa herrarnas uppmärksamhet på att i dessa fabriker äro nedlagda utomordentligt stora kapital, och vill man såsom herr Hamrin, att dessa verkstäder skola användas för civila behov, om det skulle bli så lyckligt, att Sverige för framtiden icke behövde tillverka torpeder, då vill jag säga herrarna, att då vore det en dårskap att avskeda denna arbetsstyrka och kasta ut den. Att hushålla med en god gammal arbetarestam är något som varje företagare bör göra, och jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att även denna synpunkt har trängt sig in här. Skall det kapital, som här är nedlagt, användas för andra behov, så får man icke handla och vandla med denna arbetarestam huru som helst, än kasta den hit och än kasta den dit, utan man måste förfara med omsorg och se till, att man bevarar den så mycket, att man kan ha den i beredskap för framtiden för att användas även för andra behov.

Dessutom ber jag att få giva en kort replik till herr Hansson. När han säger, att arbetet skulle kunna räcka in på året 1920, så är detta riktigt under den *förutsättningen*, att reduceringen av arbetsstyrkan blir av den omfattning, som av Kungl. Maj:t föreslagits.

Så några ord till herr Hage. Nu har herr Hage en enkel synpunkt på lösningen av detta spörsmål. Den är, som sagt, mycket enkel: vi taga och begära ett anslag för att giva arbetarna full avlöning, och sedan få de gå med denna fulla avlöning, tills staten skaffar dem nytt arbete. Det låter så enkelt. Men vilka enorma konsekvenser! Här gäller det ett relativt fåtal arbetare, men, som herr Hamrin sade, för krigsministern och för andra departement över huvud är detta ett principspörsmål av ytterst vittgående beskaffenhet. Det är dels fråga om den arbetslöshet, som berör hela statsförvaltningen, och dels är det fråga om, hur länge dessa arbetare skola uppbära sin avlöning. Om det icke blir något arbete för dem förr eller senare, kommer ändå den tidpunkten, då det blir fråga om deras avskedande.

Jag vill här ställa saken såsom ett problem. Det är icke så lätt att lösa, som herr Hage velat göra gällande i kammaren. Denna sak är så mycket debatterad tidigare vid olika tillfällen, och jag tror, att beträffande kasernbyggnaderna torde detta spörsmål återkomma med förnyad styrka. Det är en invecklad fråga, och den kan icke lösas med sådan hast, som man tycks tro vara förhållandet. Med den argumentering, som jag här framhållit för kammaren, tror jag, att herrarna skola giva mig rätt uti, att detta är en ur principiell synpunkt synnerligen viktig fråga.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Jag kommer just nu från Karlskrona, där jag varit några dagar, och kan vitsorda, att det råder

stort bekymmer bland varvsarbetarna med hänsyn till den förestående arbetsreduceringen och de avskedanden, som därvid ställas i utsikt. Skulle man nu följa reservanternas, så skulle många av de arbetare, som varit anställda där nere tiotals år och däröver, nödgas lämna sina platser, enär det icke bleve annan råd än att avskeda dem. Herr statsrådet har redan framhållit, att många av dessa arbetare särskilt på varvet i Karlskrona äro verkliga trotjänare. De kunna liknas vid gamla indelta soldater, de älska sitt varv, där de gått kanske sedan ungdomen under många år och arbetet. Och huru än herrarna resonera, så går det väl icke an att negligera detta. Det måste möta mycket stora svårigheter att söka överföra dessa arbetare till annan verksamhet. Allra minst skulle man ha väntat, att ett sådant yrkande framkommit från socialdemokratiskt håll, och jag får ärligt säga, att jag förstår icke, att det kommit just från det hållet.

På grund av den osäkerhet, som råder, är det klart, att arbetarna komma att söka sig annan anställning, så fort detta lyckas för dem. Men de behöva tid på sig, och på grund härav skulle det vara önskligt, att åtminstone det anslag, som nu begäres av Kungl. Maj:t, bleve beviljat, och jag hoppas, att kammaren icke kommer att här följa reservanternas. Ty det skulle medföra ganska sorgliga konsekvenser just för arbetarna i Karlskrona.

Herr Hage tycks också vackla i sin tro, att döma av hans sista anförande, att man skulle kunna överföra dessa arbetare till annan verksamhet. Men, säger han, man kan bevilja anslag och låta dem uppbära sin avlöning. Herr statsrådet har redan belyst vad följden skulle bliva av att de skulle få gå arbetslösa utan sysselsättning och ändå få uppbära avlöning. Det är väl ändå ingen här i kammaren, som verkligen vill, att man skall gå tillväga på detta sätt.

Allt som allt skall jag för min del vördsamt anhålla hos kammaren, att den måtte bifalla utskottets förslag.

Arbetarna i Karlskrona ha sannerligen gjort sig förtjänta av att bli behandlade på annat sätt, än vad det tycks vara meningen här att behandla dem. Låt dem åtminstone få ett par års rådrum, så att de kunna söka sig en annan verksamhet, och kasta icke ut dem så här hux flux, utan låt dem bli kvar där nere!

Beträffande dessa torpeder, som här är fråga om, skall jag icke inlåta mig på, huruvida de behövas eller icke. Ingen har bestämt påstått, att de äro överflödiga, men även om så skulle vara fallet, skulle jag vilja säga, att så mycket onödigt arbete har verkligen utförts för statens räkning förut, så att, även om dessa torpeder icke skulle behövas, låt dem dock för arbetarnas skull bli tillverkade, så att arbetarna få sysselsättning.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Herr Hansson framdrog den kommande försvarsrevisionen och ansåg, att med hänsyn härtill man ej kunde vara med om beviljande av det här anslaget i vad det avser anskaffande av ytterligare sex nya torpeder. Jag und-

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.
(Forts.)

rar i alla fall, om icke dessa torpeder skulle kunna inpassas i den försvarsplan, som herr Hansson förmodligen kommer att vara med om att utarbeta, och därför tror jag icke, att vi behöva vara alltför bekymrade för denna sak.

Det framgår ju alldeles tydligt, att herr Hage träffades på en mycket öm punkt, när herr sjöministern riktade en gensaga mot ett av hans föregående anföranden, ty han skyndade att bjuda över honom i fråga om arbetarvänlighet. Han sade, att man borde placera så många av dessa arbetare som möjligt i andra statens företag. Jag vet icke, vilka sådana företag han syftade på därvidlag, eller var han tror, att dessa arbetare skulle få plats; åtminstone torde de icke kunna få plats i kristidskommissionerna, ty de skola ju nu, så vitt man vet, avvecklas med ty åtföljande avskedanden; och jag tror icke, att statens verkstäder i övrigt ha plats för dessa varvsarbetare i Karlskrona. Denna utväg, som herr Hage antydde, kan således ej komma i fråga.

Men lika litet anser jag det går för sig, vad han senare föreslog, eller att riksdagen beviljar ett särskilt anslag, eventuellt hela det här beloppet, samt avskedar arbetarna och ger dem full lön, så länge de icke kunna få annat arbete i stället. Ty jag är ganska övertygad, att förfar man på det sättet, så lär herr Hage år efter år få förnya sin begäran om detta anslag, ty dessa människor kunna egentligen icke få det bättre, än att staten betalar full lön till dem, utan att det lämnas några prestationer för den lönen. Jag tror icke precis, att detta är den riktiga vägen att gå, och jag är absolut övertygad om, att herr Hage får mycket svårt att här i kammaren genomdriva ett sådant anslag. Han bör icke försöka att inbilla dessa varvsarbetare i Karlskrona, att den vägen står öppen, därest man nu går med på hans linje. Ty resultatet blir, såsom förut framhållits, att man nödgas att utöver den fjärdedel av dessa arbetare, som detta år skulle avskedas, ytterligare avskeda en hel del. Det bör man ha klart för sig, om reservationen skulle bifallas.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Jag har med ganska stort intresse lyssnat till vad herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet yttrade för att motivera detta anslag för militära syften. Jag har därvid i varje fall lyckats konstatera den uppenbara dubbeltunghet, med vilken herr sjöministern talade. Han talar på ett sätt som chef för sitt departement och på ett annat sätt såsom medlem av regeringen. När det gäller dessa militära anslag, har herr sjöministern talat synnerligen varmt för arbetarna, men då det gäller anslag för produktiva ändamål — jag nämner anslag till järnvägsbyggnaderna i Norrland och liknande anslag — har samma regering, även med herr sjöministerns benägna medverkan, åtstramat anslagen med den påföljd, att synnerligen stora delar av arbetarkåren där uppe ha tvingats att bli arbetslösa. I det senare fallet, när det gällde att höja näringslivet för att tillverka nyttigheter, som skulle kunna gagna hela Sverige, där gällde inte arbe-

tarsynpunkterna. Men i det förra fallet, när det gällde att tillverka onyttigheter, rent onyttiga ting, där skulle samma synpunkter med avseende på arbetarna skjutas fram, och detta främst i förgrunden.

Jag hade tillfälle att under gårdagens lopp medverka till att ett hundratal järnvägsarbetare från närheten av huvudstaden, vilka antingen voro eller skulle bliva arbetslösa, därför att regeringen minskat anslagen eller vägrat att begära sådana, fingo företräde inför civilministern. Där hade vi ett sådant fall, där man av ömmande omtanke för arbetarna haft skäl att medverka till dessa anslag, men där hade regeringen handlat på annat sätt än det för vilket herr sjöministern fört talan från en enligt min mening fullständigt orimlig synpunkt. Enligt min mening förhåller det sig så, att är produktionen till gagn för landet, då skall man ta hänsyn till arbetarna och naturligtvis i det fallet bevilja anslag, men är, som sagt, produktionen till ogagn för landet, då bör man icke fortsätta tillverkningen, enbart därför att det skulle kunna gagna arbetarna.

Nu sade herr statsrådet några synnerligen vackra ord om staten såsom mönsterarbetsgivare. Då vill jag framställa den frågan till herr Palmstierna: finnes det någon privat arbetsgivare, som, då det gäller hans drift, då det är fråga om tillverkningen av onyttiga saker eller rentav skadliga sådana, låter tillverkningen fortgå enbart för att därmed kunna sysselsätta och föda en del arbetare? Är han mönsterarbetsgivare, då tillverkar han icke onyttigheter. Han ger arbetarna full lön, tills driften omlagts, så att man kan tillverka nyttiga saker med bibehållande av just den arbetarstam, som det gäller att värna om för en eventuell arbetslöshet.

Nu var herr Leander såsom äkta karlskronitisk lokalpatriot inne på samma linje och vädjade synnerligen varmhjärtat till förmån för arbetarna i Karlskrona. Jag sympatiserar synnerligen livligt med herr Leanders nu som alltid varmhjärtade sinnelag, men jag skall be att få invända: vad finnes det för förnuft i den synpunkt, som herr Leander anförde? Herr Leander yttrade sin förvåning över att socialdemokraterna, speciellt den gruppen, ville framställa ett sådant yrkande. Nej, herr Leander, vi socialister ha den tanken, att vi vilja öka den verkligt gagnande produktionen, vi vilja icke hålla en rent onyttig produktion i gång för att därmed gagna eventuellt en eller annan arbetargrupp. Jag skulle vilja fråga herr Leander i egenskap av fredsvän, om han vill vara med om att skapa mordverktyg, dessa skadliga och rent djävulska ting, för att man genom en sådan tillverkning kunde bereda arbetarna arbetstillfällen. Och jag vill fråga herr Leander såsom varm nykterhetsvän, om han vill vara med om tillverkning av spritdrycker, helt enkelt därför att vissa arbetargrupper äro beroende av att denna drift alltså får vara i gång.

Herr Leander yttrade vidare, att ingen ville låta arbetarna gå arbetslösa, men i alla fall låta dem erhålla lön. Då vill jag säga herr Leander: mycket gärna, hellre detta än att tillverka rent skad-

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.

(Forts.)

liga ting, hellre låta dem gå arbetslösa och få lön, tills man hinner omlägga driften till ett hederligt och nyttigt arbete.

Sedan vill jag slutligen säga några ord gent emot herr Palmstierna. Herr Palmstierna känner synnerligen väl till, att när staten övertog tobaksmonopolet, så gav staten alla de arbetare, som därigenom tillfälligtvis blevo utan arbete, en viss kontant ersättning. Skulle man icke kunna slå in på samma väg då det gäller dessa arbetare, och giva dem en viss kontant ersättning vid avlösningen av den drift, varom här är fråga?

Jag kan icke underlåta den lilla reflexionen, att här se vi de olika departementen handla helt olika, då det gäller att få bukt med var sin speciella arbetslöshet, herr Palmstierna på sitt sätt och herr civilministern på sitt lilla speciella sätt. Jag vill ställa den vädjan till regeringen: skulle man icke, då man griper sig an med ett så vittfamnande problem som arbetslöshetsproblemet, även då det gäller statsverket, kunna begära, att den frågan behandlas med litet större sammanhang och överblick, och skulle man icke måhända rentav böra tillsätta en kommission, som behandlade frågan så gediget och ingående och med sådana överblickande synpunkter, som vore nödvändiga för att få bukt med densamma?

Jag vill sluta med att yrka bifall till det av herr Hage framställda yrkandet.

Herr Lindman: Herr talman! När jag hörde herr Hamrin, så måste jag ge honom rätt i viss grad, och detta ganska mycket, ty det är nog, som han sade, att man med skäl kan fråga: vad är det för synpunkter herr sjöministern anlägger i detta fall? Men å andra sidan tyckes herr Hamrin förbise, att herr sjöministern gav uttryck åt en särskild synpunkt en försvarssynpunkt, fast den inblandades med annat, så att herr Hamrin icke tycks ha observerat den. Herr sjöministern sade, att torpederna äro ju jagarnas vapen, han har sålunda även en annan synpunkt än de, herr Hamrin talade om. Men då man efterlyser den verkliga ståndpunkt, som herr sjöministern borde ha i denna fråga — och det har man ju alla skäl att göra — så ville man gå ut ifrån, att herr sjöministern särskilt skulle se denna fråga ur försvarssynpunkt. Jag skulle då för min del vilja anse, att det första man behöver veta är: hur ter sig denna sak just från försvarssynpunkt? Är den tillrädlig eller icke? Naturligtvis kommer arbetarsynpunkten också att tas i betraktande, ty den är ju viktig, men det är en sekundär fråga, som kan klaras upp, sedan man avgjort frågan från försvarssynpunkt.

När man hör denna diskussion, som äger rum i dag, så blir man verkligen förvånad, man undrar vad meningen är. Är man på det klara med att taga bort hela försvaret? Herrarna se blott frågan ur arbetarsynpunkt, men försvarssynpunkten existerar knappast för herrarna. Skall icke i alla fall en smula plan finnas i denna avveckling? Herr Hansson säger, att vi stå nu inför en reducering av försvaret. Jag trodde för min del, att vi stå inför en utredning, huruvida en reducering skall göras och på vad sätt och

i vad mån den skall ske. Herr Hansson gjorde också det tillägg till sitt sista anförande att vi verkligen stå inför en revision, men innan denna revision kommer, skola vi be att få veta, vem är det då, som bestämmer planen?

Herr sjöministern säger, att han har utgått ifrån, att i vissa fall skall man fortsätta och fullfölja, men i andra fall skall man låta det vara och låta bli att fullfölja. Det är han, sjöministern, som säger på det sättet. Men är detta det enda, som vi ha att rätta oss efter, är detta sålunda den plan, som riksdagen borde ha rätt att begära att få, när den går till avveckling av sådana förhållanden som dessa? Jag tror, mina herrar, att det icke är värt att bara låta slumpen avgöra på det sätt, att man rycker bort en bit här, när det passar, och en bit på ett annat håll, när det passar, såsom vi hörde i ett tidigare anförande av herr Hansson då fråga var om ett annat förslag — nu vet jag icke, hur han ställer sig, åsikterna äro växlande allt efter den stämning, vari man tyckes befinna sig för tillfället. Men det finnes ingen plan, inget system i det hela, och det får man väl icke, förr än den utredning, som skall komma, blivit verkställd.

Under tiden synes det mig, att den enda riktiga ståndpunkten är att hålla i ordning det man har. Kan man låta bli att ha vapen till torpedfartyg, i detta fall jagare, kan man undvara torpederna, är man säker på, att de icke behövas? Det riktiga vore väl att hålla i ordning det, som finns, tills man får klart för sig, hur man skall ordna hela försvarssystemet. För närvarande har man ingenting att bygga sitt omdöme på, då det gäller att avgöra, huruvida något skall bli borttaget eller icke på ena eller andra hållet. Fullständig planlöshet är vad som karakteriserar det hela.

Men sedermera vill jag upptaga arbetarfrågan, som nu blivit det huvudsakliga med undanskjutande helt och hållet av försvarssynpunkten, ty även arbetarfrågan är värd ett omnämnande. Det har sagts mig, att det är mycket bekymmersamma förhållanden i Karlskrona på grund av de avskedanden, som där ägt rum i stor skala. Jag har icke närmare undersökt den frågan, men den är av sådan vikt och betydelse, att den verkligen kräver ett fullständigt klagörande. Där finnes ett varv, där finnes en stor arbetarstam, som blivit uppfostrad i sitt yrke. Många av arbetarna ha tillhört detta i årtal och utgöra en värdefull stam av arbetare. Nu säger herr Hage, att om arbetet lägges ner och arbetarna bli avskedade, får man försöka att på annat sätt underhålla dem, men framför allt få de icke arbeta på något, som kan göra dem spetälska, d. v. s. något, som rör försvaret. Ha herrarna tänkt på vad det betyder i staden Karlskrona, där det icke finns någon större industri, och där det i varje fall icke finns någon industri, som kan upptaga dessa arbetare, att man avskedar en mängd arbetare, som ha sitt hem och sin familj i staden? Vart skola de taga vägen? De kunna icke få arbete på annat håll i närheten. Skola de flytta till Göteborg eller Stockholm, där det finns arbete, som passar för dem? Skall staten så där i en handvändning bara kasta bort från sig

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.

(Forts.)

dessas personer och säga: nu ha vi icke användning för er, sök er annat arbete, under tiden hjälpa vi er genom att betala understöd, så att ni icke behöva svälta. Ja, sen äro de borta. Man skall väl göra någon nytta med varvet i Karlskrona, och även från den ståndpunkt, som herr Hage företräder, och som han angav såsom rent försvarsnihilistisk, måste det synas angeläget, att man använder denna anläggning till någonting, och då skall man väl ha folket kvar. Det är rena vanvettet att resonera på det sättet, att man bara slutar upp med arbetet och kastar bort arbetarna och låter dem gå åt annat håll. Något förnuft måste det väl ändå vara i ens åtgöranden. Vad skulle herrarna säga, ifall enskilda industriidkare gjorde på detta sätt? Om de slagit sig på en tillverkning, som icke längre lönade sig, och började avskeda arbetarna, skulle herr Hage och herrarna i övrigt, som talat på samma sätt som han, vilja med jämmod och utan anmärkning finna sig i, att dessa industriidkare helt enkelt avskedade sina arbetare? Då skulle det heta: hur kunna ni bära er åt så, skola ni avskeda folk utan vidare? Nej, de måste framför allt söka hålla driften i gång. Det är det resonemang, som herrarna skulle föra då.

Reservanternas förslag står i fullkomlig motsats mot vad som efter min uppfattning är ett klokt och riktigt sätt att handla, och därför, herr talman, tycker jag, att hela denna debatt visar, att, som jag sade för en stund sedan, man icke gjort sig reda för, hur man skall ställa med denna sak. Men så länge man icke har en klar ståndpunkt i den frågan, skola vi icke börja riva sönder och plocka bort de försvarsanstalter vi äga, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hamrin: Jag har åter begärt ordet i denna fråga närmast med anledning av vad herr Leander yttrade och vilket innehöll uppenbara överdrifter.

Jag ber att få ansluta mig till den föregående talaren i så måtto, att han velat föra frågan in på den bog, där den bör ligga. Då han gjorde detta och ansåg, att detta anslag behövdes för försvarsändamål, skilde han sig från andra talare i det avscendet. Men jag ber få erinra herr Lindman, att, såsom herr Hansson nyss anmärkte, vi under en annan punkt på femte huvudtiteln, ha anslag för samma ändamål, som nu är i fråga. Det är sålunda icke meningen att omöjliggöra eller stoppa all tillverkning av torpeder, utan här är det blott fråga om sex stycken torpeder.

Herr Leander talade om att han förmärkt mycken oro i sin hemstad, och han drog ut konsekvenserna därav och sade, att arbetarna hade rätt att fordra att bli behandlade på annat sätt. Hur många arbetare rör det sig om? Jag har icke några siffror till hands, men jag föreställer mig att om man dividerar de 125,000 kr., som reservanternas vilja pruta, med 3,000, kommer man ungefär till den siffran, som motsvarar arbetarantalet. Det skulle då vara 40 arbetare. Dock är att märka, att i förstnämnda belopp ingår hela materialkostnaden. Nu är jag icke kompetent att bedöma, hur

mycket denna materialkostnad går till, men om man utgår från att den motsvarar halva beloppet, så skulle det endast finnas 20 arbetare, och jag föreställer mig, att man nog får draga bort mera än halva beloppet för att komma till det penningbelopp, som utgår i avlöning till arbetarna och av vilket dessa sålunda äro beroende. Då kommer man till, att det skulle bliva 10 eller 15 arbetare, och det är denna lilla grupp, som herrarna vilja sätta framför sig, när det gäller att skydda anslaget i fråga. Kan man då säga, att arbetarna ha rätt att fordra ett annat handlingsätt än vi, som ställa oss på avslagsyrkandet, vilja låta dem komma till del?

Samma replik ber jag få rikta till herr Lindman, när han talar om, att man kastar ut arbetarna. Vad har det med denna fråga att göra, om man tar uttrycket generellt? Det är ju alldeles uppenbart, att det i dessa dagar går massor av arbetare fulla av oro inför de tider, som stunda, och när herr Leander talat om, att han varit hemma, vill jag också säga att jag varit hemma och sett bokslutet för en närbesläktad industri — det var en mekanisk industri — vilket tydligt och klart visade en ganska stor brist för förra året. Det är givet, att arbetarna inom denna industri gå och tänka på framtiden med oro och undra, om de få fortsätta sitt arbete. Om vi vilja häva oron, då, mina herrar, komma vi in på områden, där man, som jag för en stund sedan antydde, ingenting kan företaga sig, ty det kan gå ut över större eller mindre grupper av arbetare.

Låt oss se denna fråga sådan den är. Behöva vi torpeder? Kunna vi avvara dem, låt oss då ställa oss på reservanternas ståndpunkt. Men om man ställer sig på herr Lindmans ståndpunkt, då kommer man till annat resultat. Så enkel är denna fråga, ehuru man blåst upp den till en stor arbetarfråga.

Herr Hansson i Stockholm: Jag begärde ordet närmast med anledning av att herr Leander uttalade sin förvåning över, att ett sådant yrkande, som vi framställt, kom från socialdemokratiskt håll. Herr Vennerström har redan svarat på detta för »socialister». Jag är glad över den gemenskap herr Vennerström i detta fall lagt i dagen och kan sålunda inskränka mig till att mycket lydigt föga mig in under det ledarskap, som han för tillfället tagit.

Emellertid gav herr Lindmans anförande anledning till vissa erinringar. Det borde för det första göras en erinran om, att det anslag vi tvista om är ett anslag på 125.000 kr. Den debatt, som här förts, har fått en karaktär, som synes giva vid handen, att det nu gäller att över huvud avgöra vårt försvars framtida öde. Emellertid har herr Lindman velat göra gällande, att den kommande försvarsrevisionen skulle föregripas, därest man vägrade ett anslag som detta, och att denna försvarsrevision endast skulle ha till uppgift att vara en utredning. Det ansågs tydligen av herr Lindman vara oriktigt, när jag förutsatte, att revisionen måste få till resultat en kraftig reduktion av försvaret. Jag vill då erinra herr Lindman därom, att det i statsministerns uttalande starkt fram-

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

*Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.
(Forts.)*

hålles, att det är omöjligt att tänka sig, att vårt land för framtiden skall kunna bära samma försvarsbörda som hittills. Avsikten med tillsättandet av försvarskommissionen är att åstadkomma omedelbara besparingar, och hela utgångspunkten från regeringens sida, när denna revision igångsättes, är just, att försvarsbördan för närvarande är för tung, och att man måste komma till en stark reduktion av försvarsutgifterna. För egen del hoppas jag, att man skall komma mycket längre än till starka reduktioner, att man skall kunna avveckla hela militärväsendet.

Med denna utgångspunkt blir frågan endast vad man bör göra under provisoriet. Man får då icke föregripa revisionen på det viset, att man t. ex. bestämmer en annan övningstid, men man skall se till, att det göres de allra största besparingar, och man bör inställa sådana arbeten, som kunna utan våda uppskjutas. Man bör vidare icke bevilja andra anslag än sådana, som äro nödvändiga för att hålla redan befintliga anstalter i stånd. Från denna utgångspunkt blir det icke, som herr Lindman ville göra gällande, ett hoppande från ståndpunkt till ståndpunkt, när jag tillstyrkte anslag för reparation av flottans fartyg men avstyrker anslag för nybeställning av torpeder, utan det är från en klart genomtänkt ståndpunkt jag går med på att icke rasera vad som finnes, innan man bestämt, hur härmed skall förfaras. Jag går med på att de fartyg, som behöva bli reparerade, få nödig reparation. Och beträffande militära byggnader anser jag, att när man t. ex. hunnit halvvägs med bygget, bör man icke stoppa där utan avsluta arbetet, så att man kan få valuta för de kostnader man nedlagt. Men när det gäller nybeställningar, har jag den uppfattningen, att de böra anstå, tills man genom försvarsrevisionen fått avgjort, hur det skall bli med dessa saker.

Man kan säga som herr Jönsson i Revinge, att sex torpeder alltid kunna inpassas i försvarssystemet. Det är icke så säkert. Det finns de, som exempelvis anse, att hela undervattensvapnet borde förbjudas. Om man nu tillverkar torpeder för undervattensbåtar, är det sålunda icke säkert, att man får användning för dem i en kommande försvarsorganisation. Man vill kanske invända, att de få användas för andra fartyg. Men därpå kan svaras, att det redan är under tillverkning så mycket torpeder, att man icke behöver vara rädd för, att de fartyg, för vilka torpeder äro avsedda, skulle i en hast försättas ur möjlighet att tjänstgöra.

Alltså min utgångspunkt är, att nybeställningar böra undvikas, tills försvarsrevisionen är klar. Om man icke utgår från denna ståndpunkt, kan man naturligtvis bevilja oavbrutet nästan vilka anslag som helst för militära ändamål. Det kan alltid sägas: vi veta icke, vad vi behöva, alltså låt det gå som hittills, låt miljonerna rulla. Detta förefaller mig att vara en ganska ansvarslös politik, i varje fall ekonomiskt ansvarslös.

Beträffande slutligen arbetarna så måste jag säga, att den känslsamhet, med vilken man här försöker att få kammaren att

bevilja detta anslag, är raka motsatsen till goda argument. Det är icke av känslsamhet för arbetarna vid torpedverkstäderna, det är icke från den synpunkten, som vi skola bedöma detta anslag, utan vi skola naturligtvis härvidlag klargöra för oss det spørsmålet: är denna tillverkning nödvändig eller onyttig? Är den onyttig, så skola vi icke sätta arbetarna till att arbeta därmed, utan då, och det säger jag öppet, är det bättre att arbetarna få sin avlöning utan att arbeta. Jag tror ej alls, att det betyder, som herr Jönsson i Revinge ville göra gällande, att vi skola nödgas fortsätta härmed i oändlighet och göra en del arbetare till understödstagare, utan man kan väl på ett förnuftigt sätt begränsa den till, under vilken man ger avlöning, till en rimlig tid, varunder dessa arbetare ha möjlighet att söka sig annan anställning.

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.
(Forts.)

Då herr Lindman talade om, hur man skulle bedöma enskilda industriidkare, därest dessa gjorde avskedanden på sätt, som här är fråga om, så vill jag bara replikera, att det aldrig skulle falla en industriidkare in att endast därför, att det gällde att sysselsätta arbetare, fortsätta en produktion, som han ansåg onyttig och fortsätta med framställningen av produkter, för vilka han icke kunde få någon användning. Därtill äro arbetsgivarna alltför intresserade av vinstresultatet och de komma säkert icke bara av känsla för arbetarna att låta en onyttig produktion pågå. Däremot är det alldeles icke uteslutet, att en arbetsgivare kan anse att han tjänat så mycket på sina arbetare, att han har råd att vid inträffande arbetslöshet låta lönen utgå till dessa arbetare, även om de icke göra något arbete.

Emellertid anförde herr Leander en storartad synpunkt, som skulle vara den avgörande, då han förklarade: vi ha förut gjort så mycket onödigt arbete, att vi gärna kunna låta fortsättning följa och alltså fortfarande använda samma metod. Jag tycker just den omständigheten, att vi redan slösat bort så många miljoner, kunde vara anledning till att icke fortgå på den vägen, utan att det vore bättre, att man en gång gjorde allvar av att stoppa en sådan utveckling och att söka komma in på förnuftigare banor på detta område.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag har en känsla av att man här i viss mån dragit ut denna fråga ur försvarssynpunkt till proportioner, som den absolut icke äger, och jag tror, att kammaren själv, om den tilläventyrs betänker, att det här gäller *sex* torpeder, måste inse, att man väl icke här kan komma till sådana resonemang som herr Lindman gjorde, då han tycktes anse, att här gäller det försvarets vara eller icke vara. Och herr Hamrin å andra sidan, som genast nappade på herr Lindmans krok och ställde sig på samma utgångspunkt: ja, *just* den saken gäller det här, det gäller här frågan om försvarsbördor eller icke. Man får ej draga så orimliga

Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.
(Forts.)

konsekvenser, utan söka fasthålla, att här är det endast fråga om ett anslag på 125,000 kr. och det är fråga om sex stycken torpeder.

Förlåt herr Hansson, min högt ärade vän i statsutskottet, det är jagare det gäller och icke undervattensbåtar. Herr Hansson motiverade nämligen onyttigheten därmed, att man eventuellt kunde komma att förbjuda undervattensbåtsvapnet, och då vore ju hela denna sak alldeles utan betydelse. Nu vill jag säga, att det här som sagt är fråga om jagare, och de torpeder, som användas för jagare, torde näppeligen under några förhållanden — åtminstone såvitt jag tror mig ha rätt — kunna användas för undervattensbåtar, och det av det skälet, att man har en annan teknik ifråga om dessa.

Nå, emellertid vill jag säga, att när herr Lindman ställde den frågan rent ut: vem uppgör planen här? Så måste svaret givetvis bli: ja, en plan skall uppgöras; men nog får herr Lindman medge, att ett ord är sagt under femte huvudtiteln så klart och tydligt man kan begära. Och jag hade nästan lust att läsa upp det igen — det innefattar ju programmet för hela huvudtiteln — och det innebär, att, innan utredningen börjar, skall man icke vidtaga några som helst åtgärder som föregripa denna utredning. Och jag har verkligen icke ansett denna komplettering med sex torpeder vara ägnad att föregripa eller positivt binda. Och heller icke har det vidtagits några åtgärder, som binda negativt. Jag tror detta är en juste och riktig ståndpunkt.

Nu emellertid ett par repliker i övrigt, först till herr Vennerström. Herr Vennerström riktade en allmän vädjan till de ärade norrlandsrepresentanterna genom att här föra fram den stora frågan om järnvägsbyggena. Jag tror, att, om jag kort och gott skall bemöta detta, så kan jag inskränka mig till att säga följande: vid järnvägsbyggena gäller det anslag av miljoner; i detta fall begär icke Kungl. Maj:t ett öre av riksdagen, utan det är fråga om en annan fördelning av ett anslag. Detta ställer ju frågorna i den rätta belysningen.

Vidare skulle jag vilja säga, när herr Vennerström talar om att det finns enskilda arbetsgivare, som låta arbetarna fortsätta med sitt arbete, ehuru det i så fall blir med förlust: ja, lyckligtvis finnas i detta land arbetsgivare, som ha det förutseendet, som tänka, att de ha behov av dessa arbetare under andra förhållanden och som med hänsyn därtill ej vilja kasta bort denna inlärd arbetarstam, detta yrkesskickliga folk, utan som även med risk av förlust låta dem arbeta på förlag och sedermera ha även den vinsten att de ha yrkesskickligt folk kvar. Precis analogt ligger saken här nu, och kammaren har i viss mån som arbetsgivare att ta hänsyn till denna ståndpunkt. Och jag tror, att det icke bara är inom marinen utan även i övrigt, som man avvaktar med uppmärksamhet, vilken ståndpunkt kammaren skall taga till denna fråga. Skall man gå ut ifrån en klok företagareståndpunkt eller icke?

Jag skulle vilja vända herr Vennerströms argumentering ungefär på det viset.

Så vill jag fråga herr Hamrin en sak. Herr Hamrin sade, att hon ej visste, hur många arbetare det vore fråga om. Förlåt, högt ärade representant på Jönköpingsbanken, herr Hamrin har ju yrkat bifall till reservationen, har ej herr Hamrin läst den? Det står ju där. Men jag är ej fullt övertygad om att det är alldeles riktigt vad som där står i det fallet. Ty den uppgift jag fått i dag stämmer ej därmed. Det kan ju vara så, att de ärade representanterna tagit uteslutande hänsyn till själva *arbetarantalet*. Jag har emellertid tagit med flera. För mig ställer sig nämligen saken så, att icke bara alla arbetare böra tagas med, utan även ingenjörer, ritare och kontorspersonal, och på det sättet blir det inalles 327 personer. Givetvis måste även kontorspersonalen beröras av detta, och således är det icke bara fråga om arbetarna. Och dessutom är det fråga även om övriga, som äro anställda i denna fabrikation.

Så vill jag säga, att här ställer sig verkligen spørsmålet för mig icke på det sättet, att det gäller att skydda anslaget eller icke och att eventuellt icke företaga sig någonting. Hur kan herr Hamrin upprepa, att man icke bör företaga sig något? Här sker ju en reduktion, och jag vill uppmana kammaren att icke gå hårt tillväga, och med hänsyn härtill vill jag rikta följande slutord till kammaren: mina herrar, här pågå alla år våra politiska strider och även i dagens debatt återspeglas de. Vi slåss i viss mån från olika politiska utgångspunkter. Javäl, men låt det ej gå ut över en enskild arbetarstam, en gammal grupp av arbetare, som kan ha anspråk på särskild hänsyn. Det är bittert att tänka, att det politiska livet också skall ha sådana konsekvenser.

Herr H a g e: Herr talman! Jag skall först be att få tacka herr Jönsson i Revinge för den hjälp jag fick av hans argumentering. Herr Jönsson i Revinge sade nämligen, att jag »bjudit över» i denna fråga. Det påståendet, om det är riktigt — vilket det faktiskt är — vederlägger fullständigt herr statsrådets och chefens för sjöförvarsdepartementet argumentering, då han vände sig mot mig och målade ut den dag, då varvsarbetarna skola komma upp och anklaga vänstersocialdemokraterna. Här säger däremot herr Jönsson i Revinge, att vi »bjudit över» och att vi vänstersocialister alltså vilja göra mer än både herr Palmstierna och herr Jönsson i Revinge. Alltså tycker jag, att vi kunna vara lugna och känna oss säkra, när den deputatio kommer, som herr Palmstierna ställt i utsikt.

I övrigt skulle jag vilja säga till herr Jönsson i Revinge det, att, om herr Jönsson hade hört på mina föregående anföranden, så skulle han ha funnit, att jag icke bytt om ståndpunkt från det ena anförandet till det andra. Jag framförde nämligen samma synpunkter i mitt anförande vid behandlingen av den första frågan som vid behandlingen av den fråga, som vi nu diskutera.

Så vill jag säga, att herr Jönssons i Revinge anförande i övrigt

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

*Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.*

(Forts.)

var fullständigt felaktigt; han utgick från fullständigt felaktig uppfattning av min ståndpunkt i frågan. Han gjorde nämligen gällande, att, »om man går på de vägar som herr Hage ville anbefalla, så blir följden den att, om man avslår detta anslag, man nödgas avskeda arbetarna». Jag har emellertid icke ställt mig på den standpunkten, att det skulle vara nödvändigt att avskeda arbetarna, utan i stället utgatt ifrån möjligheten att behålla dem och giva dem ett särskilt anslag. Sedan gjorde den ärade talaren gällande att med det system, som jag förordat, kommer man icke ifrån dessa arbetare, utan tvingas ständigt och jämt att ge dem anslag. Jag ställde dock mitt anförande så, jag antydde att det skulle vara meningen att lata ett blivande anslag utgå endast så länge man icke kunde anvisa dessa arbetare något annat arbete. När den tidpunkten inträffade, då man eventuellt kunde säga: här finnes arbetstillfälle, här är det möjlighet att överföra arbetarna, och dessa då ej ville åtaga sig ett sålunda erbjudet arbetstillfälle, ja, då skulle anslaget upphöra, och alltså skulle arbetarna ej ha rätt, om man ordnade saken så, att själva bestämma, om de ville övergå till ett annat arbete eller icke. Och i och med det att man ordnade saken så, förfaller fullständigt herr Jönssons argumentering mot mig.

I övrigt är det givet, att man kan ordna dessa saker på olika sätt. En metod har anförts av herr Vennerström: man kan tänka sig samma tillvägagångssätt som med avseende på tobaksmonopolet. Man kan ge avlöning till en viss summa under viss tid etc. Ja, om den saken kan det finnas olika meningar. Men vilken av dessa vägar man än går, så måste man påstå alldeles bestämt, att det måste vara mera nationalekonomiskt fördelaktigt att ordna det så, än att ordna det på den väg regeringen här föreslagit. Man kan t. ex. tänka sig, att det vore fördelaktigt att genomföra en fördelaktig pensionering för de äldre, och även andra utvägar stå öppna. Alltså går det att under alla förhållanden avveckla saken. Och härvidlag vill jag särskilt rikta en anmärkning mot herr Lindman, som också var inne på detta spörsmål och påstod, att det vore vår mening att vräka arbetarna på gatan. Jag vill erinra honom om att jag aldrig lagt mitt anförande på det sättet, och det förvånar mig, att herr Lindman kan efter det anförande, som jag hållit här i kammaren, likväl vilja komma fram med sådana påståenden, som äro fullständigt grundfalsa.

Jag vill i övrigt i detta sammanhang säga, att, om vi skola se denna sak nationalekonomiskt, så kan ingen i kammaren bestrida riktigheten av det påstående, som jag gjort. nämligen att, om man har ett visst anslag och använder det uteslutande för dessa arbetare, så vinner man större effekt på den vägen till fördel för arbetarna, än vad man vinner på den väg som herr statsrådet vill gå, d. v. s. att använda en del av kostnaderna till materialkostnader.

Herr Palmstierna var för övrigt i det sammanhanget inne på det spörsmålet, hur en enskild arbetare skulle göra i ett sådant fall — han har härvidlag redan blivit bemött av herr Vennerström — och gjorde gällande, att det finns arbetsgivare, som under arbetslöshetsperioder och tider av nedgång tillämpa den grundsatsen att icke av-

skeda arbetarna, utan behålla dem och låta dem arbeta på förlag i stället. Ja, det är riktigt. Men jag tror inte, att det finnes någon enskild arbetsgivare inom detta land, som arbetar på förlag för att tillverka sådana saker, om vilka han kan ha anledning tro, att de icke på något sätt skola komma till användning i samhället. Någon sådan enskild arbetsgivare finnes det säkerligen icke i detta land, ty det vore sannerligen en nationalekonomiskt okunnig man, som ställde sig på det sättet. Om det skall arbetas på förlag så bör väl arbetet avse nyttiga saker, saker, som kunna komma till användning. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att om man vill gå på den av herr Palmstierna antydda vägen, så finnes det dock möjlighet att använda dessa arbetare för tillverkning på förlag av en hel del saker, som skulle kunna användas, såsom maskindelar och annat, som kan vara behöfligt för statens verksamhet; det finnes en hel del saker, som konsumeras i stor utsträckning vid exempelvis statens järnvägar och vattenfallsverken, och för många andra grenar av statens verksamhet. För dessa ändamål skulle helt visst åtskilliga av dessa varvsarbetare kunna få sysselsättning. Jag önskar icke gå närmare in på saken, men jag tror verkligen, att man skulle kunna använda dessa arbetare för tillverkning på förlag på detta sätt, och då bleve de i alla fall sysselsatta med tillverkning av produktiva, ur nationalekonomisk synpunkt produktiva saker. Går man däremot regeringens väg, så blir resultatet av denna tillverkning improduktiva saker. Från vår synpunkt sett är det ju här alltid fråga om improduktiva saker, då det gäller tillverkningar för försvaret. Men om det skulle visa sig, att dessa saker icke kunna komma till användning i kommande tider, så blir det även från borgerlig synpunkt improduktiva saker, ty allt, som tillverkas i samhället utan att komma till användning, måste nationalekonomiskt sett betraktas som improduktiva saker och måste tynga ned de ekonomiska förhållandena i samhället.

En föregående ärad talare sade, att det var synnerligen nyttigt, att denna saken verkligen diskuterades i kammaren. Även jag är av den åsikten. Det är visserligen sant, att det här endast är fråga om en liten affär, men jag tror, att det är synnerligen lyckligt, att en sådan här sak redan i detta sammanhang kommer fram till debatt.

Frågan har för övrigt ett stort sammanhang med hela arbetslöshetsproblemet, detta problem, som just nu är så aktuellt och som blir allt mera betydelsefullt för var dag. Vi ha i denna kammare framställt en interpellation med begäran att få veta, hur regeringen tänker ordna detta problem under nuvarande förhållanden. Ännu ha vi icke fått något svar på denna interpellation, men jag vill säga, att jag tror det vore lyckligt, om vi snart finge besked. Det skulle, tror jag, vara något att fundera på, den linie herr Vennerström kastade fram och där han föreslog, att man borde åstadkomma en kommission, som kunde skaffa sig en överblick över hela denna sak, bedöma arbetslöshetsfrågan och hela denna fråga om produktionens omändring och alla dessa spörsmål, som rulla upp sig både på det militära och det civila området. I sammanhang med den överoäng, inför vilken vi nu befinna oss, tror jag det vore mycket lyckligt, om

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.

(Forts.)

*Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.*

(Forts.)

en sådan kommission kunde komma till stånd, ty den skulle, bättre, än man kan från de olika verken, kunna bedöma alla dessa frågor i ett sammanhang.

Från dessa utgångspunkter ber jag, herr talman, få vidhålla det yrkande, som jag här har gjort.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Herr Hamrin påstår, att det blott skulle gälla 10, 15 arbetare, även om det av utskottet förordade anslaget beviljas. Nu veta vi ju alla, att herr Hamrin är optimist i hög grad. För några dagar sedan gjorde han gällande, att folkushållningskommissionen skulle förtjäna 800,000 kronor i månaden på sitt kaffe, och det är ju ändå något problematiskt. Det torde även vara fallet med detta antal arbetare, som han angiver. Men om det också skulle vara fråga om endast 10, 15 arbetare, så måste man dock tänka på, att dessa också äga familjer, och då blir det i alla fall rätt många personer, som bli beroende av riksdagens beslut här i dag. När det framhålles, att det börjar yppa sig arbetsbrist inom den privata industrien och de privata verkstäderna så är detta visserligen beklagligt, men riksdagen bör väl i all rimlighets namn icke fatta sådana beslut, att den ökar denna arbetsbrist, utan den bör väl tänka på sina arbetare och söka hålla dem kvar vid arbetet så länge som möjligt.

Men säger man, dessa torpeder äro överflödiga, och onyttiga saker skall man icke tillverka. Jag har emellertid icke hört en enda av herrarna bestämt säga, att torpederna äro överflödiga. Man rör sig kring detta spörsmål som katten kring en het gröt. Det skall ju utredas, om tillverkningen är överflödig eller icke, men denna utredning föreligger ännu ej. Är det någon av herrarna, som kan uppträda här och bestämt säga, att torpederna äro alldeles överflödiga, ja då är det klart, att han för sin del skall rösta mot tillverkning av dem, men det torde icke finnas någon, som kan det.

Nu har herr Vennerström svarat även å herr Hanssons vägnar och fått en komplimang av honom därför. Jag kan icke göra något annat härvidlag än uttala min tillfredsställelse över att Herodes och Pilatus blevo vänner på den dagen.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag måste återkomma ännu en gång till denna fråga; och vill då först vända mig med ett par ord gentemot herr Hage. Jag har naturligtvis hört på allt vad herr Hage sagt om att dessa arbetare i Karlskrona skulle få underhåll. Men när de väl stå med detta underhåll i sin hand, komma de att söka sig ifrån platsen så fort som möjligt och sedan äro de borta, ty de kunna icke längre uppehålla sig där. Det är detta som är det betänkliga, att de på så sätt komma bort ifrån varvstjänsten.

I det sammanhanget vill jag säga, att när herr Hansson talade om att enskilda arbetsgivare icke göra så, så utgår han ifrån att den enskilde arbetsgivaren icke fortsätter med driften längre än han är absolut tvungen, därest han tillverkar något, som han är alldeles säker om att, såsom herr Hage sade, han sedan icke kan få avyttra. Ja, från herr Hages synpunkt är det klart, att det inte skall bli nå-

gon som helst tillverkning för försvarsändamål och då kan man ju resonnera på det sättet. Men varvet skall väl ändå fortsätta med sin verksamhet, om icke för byggande av krigsfartyg så dock för något annat ändamål, och då vore det väl synd att göra ända på den arbetarestam, som finnes där. För övrigt, när herrarna tala om enskilda arbetsgivare, så kan det vara skäl i att komma ihåg, att det är många arbetsgivare, som trots alla svårigheter uppehållit driften, dels för att de ville hjälpa sina arbetare, och dels för att de icke ville mista dem. Detta torde vara så pass faktiskt att det skulle kunna erkännas av herr Hansson i Stockholm.

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.
(Forts.)

Beträffande själva saken förebrår man oss från olika håll, att vi gripa in i denna debatt, då det ju är ett så ltt anslag, en så liten fråga det gäller. Ja, naturligtvis är det en liten fråga, men denna lilla fråga har dock blottat för oss mycket stora ting, ty den har visat det fullkomliga virrvarr, som existerar här. Herr Hage har sin linje, herr Hansson i Stockholm har sin linje och sjöministern har sin linje, och säkert har flera av de övriga herrarna sin linje, men det finnes icke någon plan, och denna plan skulle väl ändå skapas av Kungl. Maj:t.

Då säger herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet denna lysande sak: Herr Lindman har väl icke läst propositionen? Där står, att intet skall göras, som föregriper utredningen. Ja, det är nästan lika genialiskt sagt, som när han säger, att herr Hansson väl icke har läst propositionen, därför att han talar om undervattensbåtar. Visst har jag läst den, jag har till och med talat om det vid remissdebatten, men icke klarar det ut denna sak. Intet skall göras som föregriper utredningen, står det i statsverkspropositionen. Nå, men vad är det då, som föregriper utredningen eller icke föregriper? Det är det vi hålla på med. En sak kan föregripa, en annan kanske icke föregripa. Skall allting stå alldeles stilla? Är det sättet att icke föregripa? Herr Hansson säger: är ett hus byggt till hälften, då kan jag vara med att fortsätta, då föregriper man icke. Men, förmodar jag han menar, är huset byggt till mindre än hälften, är grunden lagd och en del av murarna uppförda, men huset är till mindre än hälften färdigt, låt oss säga till 49 hundra delar, då skall det icke fortsättas. Där se herrarna hans plan. Vad jag efterlyser, det är planen och planmässigheten, ty om det skall göras en revision och en utredning om nedsättning av försvarsväsendet, så skall man väl intill dess den föreligger handla efter något visst system, och det är väl ett sådant system, som Kungl. Maj:t och närmast sjöministern skulle förelägga oss. Det har han icke gjort. Han har visserligen här talat om, hur han har tänkt sig saken, men han skall föreslå Kungl. Maj:t att framlägga en plan för oss att följa intill dess revisionen är färdig och sedan skall Kungl. Maj:t framlägga en sådan för riksdagen. Då vet riksdagen vad den har att handla efter och vad den skall bedöma.

Herr Hansson åberopade till stöd för sitt avslagsyrkande stats-

Ang. färdig-
ställande av
torpeder ill
två jagare.
(Forts.)

ministerns instruktion för den kommission, i vilken herr Hansson själv sitter, nämligen den kommission som är tillsatt för avskrivning av försvaret. Ja, men mina herrar, statsministern har suttit i konseljen och varit med att framlägga denna proposition, som vi nu behandla. Det har han kunnat göra i trots av vad han har skrivit i instruktionen för herr Hansson. Herr Hansson åberopar den till stöd för att icke göra någonting, men jag antager att statsministern åberopar den till stöd för att detta ansåg skall bifallas. Det är fullkomligt planlöshet alltjämt, mina herrar!

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman, endast ett par ord! Vad som föranledde mig att begära ordet var sjöministerns försök att göra sig lustig på ett sätt, vars lämplighet i sådana här debatter kan ifrågasättas. Nu ligger emellertid icke bristen på uppmärksamhet hos mig, utan bristen på uppmärksamhet torde ligga på statsrådsbänken. Jag har uppmärksammat, att det här är fråga om jagare, jag har skrivit därom i min reservation och jag har talat om det här i dag, men jag vände mig gent emot herr Jönssons i Revinge påstående att torpeder skulle man alltid få användning för. Jag tillät mig illustrera ohållbarheten i ett sådant resonemang genom att hänvisa till att det tillverkas även undervattensbåtstorpeder, men att en mening gör sig gällande, att man bör alldeles förbjuda undervattensbåtarna.

Det har vidare antytts att siffrorna i min reservation kanske icke skulle stämma. Jag har erhållit mina uppgifter direkt från myndigheterna i Karlskrona, och enligt dessa myndigheters uppgifter voro vid torpedverkstaden anställda den 1 januari 1914 107 arbetare och den 1 januari 1919 204. Utöver denna ökning av 97 arbetare har under tiden tagits in 2 nya förmän dessutom har kontorspersonalen ökats från 9 till 14 och ritarna från 7 till 13. Hela ökningen är alltså från 126 till 236. Detta är myndigheternas uppgifter och om herr sjöministern har något lägre siffror för i dag, så kan det bero på, att det sedan den 1 januari har gjorts en reduktion. Mina uppgifter äro införskaffade genom statsutskottet och de måste således vara fullkomligt korrekta.

Beträffande vad herr Lindman nyss försökte göra av mitt resonemang om det halvbyggda huset, så är det naturligtvis alldeles oriktigt att av detsamma draga den slutsatsen, att om man byggt ett hus till t. ex. en fjärdedel, så kan byggets stoppande ej anses vara att föregripa försvarsrevisionen. Jag talade över huvud icke om att man föregrep eller icke, utan jag sade, att min utgångspunkt var att vad som fanns icke skulle få förfaras under den tid utredningen pågick, men att man icke skulle börja att bygga eller tillverka nytt. Om ett hus är uppfört till hälften och man stoppar bygget, så förfaras det under tiden, men om man t. ex. endast lagt grunden är det mycket lätt att skydda den utan att man därför behöver bygga huset färdigt.

Det är sålunda ingen planlöshet utan en mycket fast och bestämd princip i den linje jag fullföljer. Men vad är herr Lindmans

linje? Det hade kanske varit önskvärt att få besked om den saken. Om jag icke missminner mig, säges i Allmänna valmansförbundets Valmanifest något i den vägen, att här behöves i viss mån en reduktion av försvarsbördorna; i varje fall ställer man sig icke på den gamla linjen att blott traska iväg som förut. I riksdagen däremot tyckes herr Lindman företräda den uppfattningen, att man skall låta det gå som om ingenting hänt. Om icke herr Lindman menar det och icke menar vad som står i högerns valmanifest, så har man anledning att även till honom ställa den frågan: vilken är herr Lindmans linje? Är herr Lindmans linje den, att man blott skall låta miljonerna rulla, då tror jag mig våga säga, att herr Lindmans linje har mycket ringa utsikt att vinna efterföljd utom hans eget parti i denna kammare.

Ang. färdigställande av torpeder till två jagare.
(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Min ärade vän på Stockholmsbänken bör icke bli irriterad av litet humor i debatten. På denna sida uppfattades verkligen saken så som om han trodde att det var fråga om undervattensbåtstorpeder. Slutet på vårt intermezzo blir tydligen det att vi uppenbarligen höra rätt illa på avstånd båda två, ty herr Hansson hörde icke att jag i min replik angav att torpeder avsedda för jagare icke är detsamma som torpeder avsedda för u-båtar ty tekniken är något annorlunda. Jag har en gång haft tillfälle att undersöka den saken och då lämnades mig detta meddelande. Detta om den saken.

Beträffande herr Lindman så var det rena orimligheter han kom med. Vad vill herr Lindman egentligen? Han snurrade ihop allting och plockade ut det ena efter det andra och sade: se en sådan röra. Förlåt, herr Lindman, planen det är denna bok, det är statsverkspropositionen. I ingressen till denna står: »I detta läge är det av vikt, att inga anslag för nya militära ändamål äskas och att alla de inskränkningar, vilka utan mera ingående undersökning kunna vidtagas, föreslås redan uti den statsverksproposition, vilken förelägges årets riksdag. Vissa mera vittgående inskränkningar, som på grund av sin beskaffenhet beröra försvarsväsendets organiska byggnad eller intimt sammanhånga med värnpliktstjänsten, kunna emellertid icke utan särskild utredning föreläggas till avgörande.» Det är ingressen, och på detta är planen byggd. Planen är statsverkspropositionen, och den sålunda framlagda planen har alltså herr Lindman att kritisera i detalj undan för undan. Jag misstänker, att vi komma att möta varandra mer än en gång i det följande. Men klaga åtminstone icke över brist på plan, när det ligger en planmässig statsverksproposition på bordet.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet av herr sjöministern, när han uttalade en stilla undran. Huruvida jag läst den föreliggande reservationen. Ja, men herr statsrådet, jag talade om det arbetareantal, som skulle behöva avskedas på grund av avslag på statsrådets framställning i denna punkt men

*Ang. färdig-
ställande av
torpeder till
två jagare.*

(Forts.)

jag har icke alls yttrat mig om det arbetareantal i dess helhet, som finnes anført i reservationen. Sålunda tror jag icke, att det finnes fog för den förebräelse som herr statsrådet riktade mot mig.

Jag skall icke upptaga tiden med något som helst bemötande av herr Leanders sista replik till mig, utan jag vill blott betyga honom, att därest mitt antagande med avseende å arbetareantalet är lika faktiskt och lika korrekt som de upplysningar jag lämnade kammaren vid det åsyftade tillfället, så står jag på absolut säker grund.

Herr Lindvall: Herr talman! När riksdagen på sin tid beslöt byggandet av dessa båda jagare, var det naturligtvis också dess mening att de skulle en gång färdiga erhålla fullständig utrustning. Här har sagts i debatten att de företag, som i försvarshänseende äro under arbete, som t. ex. kaserner, som nu stå halvfärdiga, torde fullföljas. Kan man anse, att dessa jagare äro fullt färdiga innan de fått erforderlig utrustning? Nej, mina herrar! Låt oss följa utskottets förslag och låta dessa jagare få sina torpeder och låta folket få ostört arbeta. Jag tror, att vi komma till det bästa beslutet, om vi så göra. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 75 ja, men 79 nej, vadan kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 8.

*Ang. fyr-
anordningar
m. m. å fyr-
skeppet
Grepen.*

Statsutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till nya anordningar för fyrbelysning och mistignalering å fyrskeppet Grepen föredrogs nu; och yttrade därvid

Herr Thore: Herr talman! Med anledning av detta anslag till iordningställande av Grepens fyrskepp och då det nu i cirka två timmar tryckts på arbetslöshet vid Karlskrona varv, skulle det måhända kunna ifrågasättas, huruvida det icke vore lämpligt att göra en undersökning angående de svenska fyrskeppen med avseende å behovet av reparationer samt eventuellt utföra sådana vid kronans varv.

*Ang. fyr-
anordningar
m. m. å fyr-
skeppet
Grepen.
(Forts.)*

Landet har, enligt av lotsstyrelsen uppgjord förteckning, ett antal av 22 fyrskepp tillhörande lotsverket. Det är emellertid något egendomligt, att man icke kan få någon uppgift angående dessa fyrskepps byggnadsår eller angående deras tillstånd för övrigt. Därvidlag gör sig ett förhållande gällande, som är olika mot vad som förekommer beträffande handelsfartyg. För dem har man som regel bestämda uppgifter beträffande byggnadsår, klassificering, ombyggnad o. d.

Jag föranleddes närmast till mitt uttalande av en uppgift, som jag fått, enligt vad jag tror, från fullt vederbärfigt håll, nämligen att ett av våra fyrskepp — ett som är förlagt till norra Östersjön och där har en mycket viktig uppgift och stor betydelse för vintersjöfarten — skulle vara så pass i behov av förstärkning, att det i sitt nuvarande skick icke är möjligt att användas vid gång i is ens då denna uppnår en centimeters tjocklek. Om det är meningen att det skall göras något av vintersjöfarten på Norrland, är det nödvändigt att tillse, att de fyrskepp, som därstädes skola användas som säkerhetsanstalt för sjöfarten, äro i gott stånd, så att de kunna uthärda den påfrestning, för vilken de äro utsatta.

Det är endast detta jag velat påpeka vid behandlandet av den nu föreliggande frågan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för statsunderstöd åt föreläsningsanstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 126, angående anvisande av medel för utförande av om- och påbyggnadsarbeten å de i kvarteret Grönlandet norra i Stockholm befintliga byggnaderna;

nr 127, angående inhämtande av riksdagens medgivande, att vissa ersättningsbelopp må få utbetalas av anslaget till tullverket;

nr 128, med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklARATIONER;

nr 129, angående efterskänkande av kronans rätt till danararv efter skrädderiarbetaren Fredrik Albert Appelkvist från Uppsala m. fl.;

nr 130, angående minskning av den för riksdagen avsedda upplagan av kommitté- och sakkunnigebetänkanden; och

nr 120, angående understöd till läroverksadjunkten P. E. F. Ågren.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 11.

Härefter föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för två läroverkslärare att ingå på 1918 års avlöningsstat; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till statskontoret; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten.

Vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt blev av kammaren bifallet.

§ 12.

*Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.*

Vidare förekom till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 11, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Sedan *punkten 1*, angående verkställd granskning av de i utlåtandet omförmälda protokoll och berättelser, föredragits, yttrade

Herr Bogren: Herr talman, mina herrar! Som kammaren torde finna, har jag och herr Hedenström tillsammans vid detta betänkande fogat en blank reservation. Detta hava vi gjort, emedan vi inom utskottet framfört krav på, att utskottet skulle i detta sitt betänkande intaga vissa uttalanden och uppgifter rörande riksbankens verksamhet under det gångna året och ställning vid dess slut, men utskottsmajoriteten har avböjt detta. Genom denna reservation hava vi velat fästa kamrarnas uppmärksamhet på spörsmål, som vi anse vara högst förtjänta av en sådan uppmärksamhet.

Riksdagen har redan såväl genom statsrevisorerna som genom bankoutskottet erhållit berättelse om riksbankens verksamhet under

1917 och delvis 1918. Varje revisionsberättelse avser ju att redogöra för det reviderade företagens verksamhet under den tid revisionen avser samt upplysa om företagens resultat, vare sig det har givit vinst eller förlust.

Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.

(Forts.)

Riksbanksrevisionen har givit vid handen att å bankens verksamhet uppkommit år för år en viss vinst. Denna vinst har man emellertid funnit sig nödsakad reservera för bankens egna behov, vilken åtgärd dikterats av den onständigheten, att riksbanken vid utbrottet av det stora kriget satt inne med synnerligen stora utländska valutor, mest placerade på ett och samma håll. Dessa valutor hava under de gångna åren inte gärna kunnat minskats, då en del av dem förresten hava tillkommit under villkor att icke under krigsåren få uppsägas, utan dessa valutor hava tvärtom under krigsåren i *högst väsentlig* grad ökats. Som nu kursen på dessa valutor kontinuerligt gått nedåt och under den senaste tiden fallit med exceptionell fart, är det alldeles självfallet att, om man jämför dessa valutors nuvarande värde med deras tidigare, det måste uppstå en synnerligen stor brist i det belopp, vartill de ursprungligen bokförts. Riksbanksledningen har heller icke vågat att vid noteringen följa marknadskursen utan har använt sig av en artificiell kurs. Nog så kraftiga nedskrivningar ha därigenom gjorts, men ännu ha vi, som sagt, synnerligen långt ned till marknadskursen. Dessa nedskrivningar betinga nog de reservationer av riksbanksvinsten, som äro gjorda under de senaste åren, men det kan sättas ifråga, om det är rätt att kalla detta reservationer. Jag anser, att man borde ha gått rätt fram och sagt, att man använder sig av avskrivningar. Så lär det i alla fall få bli. Mot förslaget att använda vinsten på den inhemska bankrörelsen till avskrivning av dessa genom kursdifferenserna uppkomna förluster invändes nu, att kurserna ju kunna stiga, och då få vi våra penningar åter. — Ja väl, nog kunna de stiga, men när skall detta ske? Det torde vidare vara mycket antagligt, att de icke komma att stiga inom en rimlig framtid till den nivå, på vilken de stodo, då vi inköpte de flesta av dessa valutor. Jag håller därför före, att det rätta här varit att använda sig av avskrivningsformen och inte av reservationsformen. Det föll så sent som i dag i min hand en redogörelse för ett emissionsbolags verksamhet, vilket bolag haft panna att se sanningen rätt i vitögat och göra avskrivningar på alla sina inneliggande valutor till dagskurs. Visserligen blev följden, att det bolaget icke kan stå som en del andra svenska bankbolag med 19 procents utdelning, under det de samtidigt avsätta till sina fonder belopp lika stora som de utdelade summorna, men bolaget ifråga känner, att dess portfölj är värd vad den är noterad och bokförd till, det känner sig stå på den starka sidan.

Inför sådana situationer tror jag det är bäst, som sagt, att genast taga konsekvenserna av föreliggande tidsförhållanden och reducera värdena till vad de verkligen kunna representera. Detta om detta.

I sammanhang med detta ansågo vi oss kunna uttala den förhoppningen, att fullmäktige i riksbanken göra allt vad de kunna för att på ett rent affärsmissigt sätt lätta denna valutaportfölj så fort

Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)

och så mycket som ske kan genom affärsmässig försäljning och om möjligt genom att indriva vissa utav här ifrågavarande belopp av gäldenärerna. Skulle det nu vara omöjligt att kunna få in en viss del av dem i guld, därför att på grund av bestämmelser i vapenstillståndet guld nu icke får utföras från det ifrågavarande landet, anse vi dock, att riksbanken skulle tjäna på, om den kunde få någon likvid i guld och nedsätta detta för riksbankens räkning i det landet.

Så mycket mer anse vi detta vara något att reflektera på, då riksbanken nog i den närmaste framtiden torde få ganska stort behov av att öka sin guldkassa. Detta behov föreligger förresten redan nu. Vi hava sett, hur riksbanken måst gå in till riksdagen med begäran om en ökad sedelutgivningsrätt, rätt till sedelutgivning utöver den normala. Det normala är naturligtvis, att riksbanken ökar sitt guldförråd och därigenom ökar sedelutgivningsrätten automatiskt.

Vidare anse vi oss kunna uttala den förhoppningen, att riksbanken framför allt icke ökar dessa utländska valutor genom nya inköp. Vi veta, att riksbanken är nog så påfrestad. Vi få också tänka på att icke allenast en del privatbanker här i landet utan även en hel del andra större företag ligga inne med rätt stora belopp. Det berättades mig helt nyligen, hur ett av våra största företag ligger inne med icke mindre än 120 miljoner kronor i fordringar just åt det håll, som här hela tiden är fråga om. Det är givet, att dessa företag också göra vad de kunna för att avlasta dessa valutor. Det ligger då naturligtvis nära till hands att försöka få sälja även till riksbanken, men jag är förvissad om, att riksbanken härvid ställer sig fullt avvisande.

Vad är, mina herrar, riksdagen visavi riksbanken annat än en bolagsstämma, där revisionsberättelsen föredrages och direktiv gives för hur företaget framdeles skall ledas och skötas? Därför anser jag, att man inför riksdagen bör få fritt uttala synpunkter, som man anser vara beaktansvärda, rörande riksbankens ledning och förvaltning.

Då kunna vi icke annat än åter igen fästa riksdagens uppmärksamhet på det enligt vårt förmenande sorgliga faktum, att riksbankens kontakt med den stora allmänheten kontinuerligt sjunker nedåt och att allmänheten allt mer och mer skiljes ifrån riksbanken. Då svarar man oss: Riksbankens direkta diskontering visar något annat. — Men denna direkta diskontering har, mina herrar, icke ökats genom ökade affärer från allmänhetens sida med banken, utan genom kristidskommissionernas växeldiskontering. Det är kristidskommissionerna som hava diskonterat direkt i riksbanken. Tvär'om, om vi se på affärerna hos en del av våra avdelningskontor, skola vi erfara, att det finns kontor, som icke hava haft en kronas mellanhavande på kreditivräkning under året, än mindre på kredit i löpande räkning. Men då säger man, att det är självfallet, att affärsmannen går till en bank, där han får alla sina bankbehov tillfredsställda. — Ja, mina herrar, den välordnade affärsmannen kan enligt mitt förmenande få sina legitima behov

mycket väl tillfredsställda just i riksbanken med stöd av 13 § i lagen rörande Sveriges riksbank, ty riksbanken har dock enligt denna paragraf rättighet icke allenast att köpa växlar, d. v. s. diskontera accepterade växlar, verkliga växlar nämligen, utan också att lämna lån på vissa villkor, ävenså kreditiv samt lämna penningar på löpande krediträkning. Visserligen är den summa, inom vilken banken har rätt att lämna ut penningar på kreditiv, begränsad till 15 miljoner kronor, men denna möjlighet har tyvärr varit allt för litet använd.

Nu kan det mot detta påpekande anmärkas, att det för närvarande sitter en kommitté, som söker utreda denna fråga, och som skall framkomma till riksdagen med de förslag, vartill denna utredning kan föranleda. Men vi anse, att denna fråga är så viktig, att det icke alls skadar att här fästa vederbörandes uppmärksamhet på densamma under förhoppning att utredningen må kunna bli så allsidig som den viktiga saken kräver och på samma gång så snabb, som det stora arbetet kan tillåta.

Det är slutligen en annan omständighet som har föranlett oss att göra ett påpekande. Det kan icke undgå att väcka uppmärksamhet, att Sveriges riksbank nu en följd av månader fört det högsta diskonto, som någon bank i Europa har fört. Det är någonting högst märkvärdigt, att Sveriges riksbank har ett diskonto av 7 %, då ingen bank i samma ställning har ett närmelsevis motsvarande diskonto. Englands bank t. ex. har visserligen ett officiellt diskonto av 5 % men realiter tillämpas enlast $3\frac{1}{2}$ %, för att nu icke nämna andra exempel. Detta höga diskonto har ju sina fördelar, säges det, men också sina olägenheter. En fördel skulle ju vara, att man genom detsamma minskar sedelstocken. Men att den fördelen icke vinnes med högt diskonto, erforo vi redan på hösten 1917, då man försökte sig på den utvägen. Nej, vi tro icke, att detta är bästa sättet att minska sedelstocken. Att sedelstocken sväller är helt naturligt, om vi taga i betraktande den ringa köpkraften hos penningen nu och vad penningen gällde för 4 år sedan. Det fordras givetvis en kolossalt större massa rörlig valuta nu än före dessa exceptionellt höga prisstegringar. Denna ökade sedelstock måste då åstadkommas på det sätt, som banklagen anger, nämligen genom att öka riksbankens guldkassa. Man har försökt att minska sedelstocken icke blott genom det höga diskontot utan även genom s. k. kapitalransonering.

Att det höga diskonto, riksbanken fört, har ganska stora olägenheter för det allmänna och för staten torde icke kunna bestridas. Dessa ovanligt höga räntevinster eller vinster på rörelsen, som en del, de allra flesta privatbanker nu redovisa, torde till en stor del också ha sin upprinnelse i riksbankens höga diskonto. Vi få också besinna, att svenska staten numera är en av landets största, för att icke säga allra största låntagare, tyvärr. Vi hava kommit därhän, att staten nu måste för sina behov låna penningar från snart sagt alla möjliga håll. Då är det någonting upprörande att

*Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.*

(Forts.)

Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.

(Forts.)

se, hur svenska staten, som borde vara den tillförlitligaste låntagaren, nödgats betala icke mindre än $7\frac{1}{2}\%$ för ett lån på 550 miljoner kronor. Det är något som måste väcka uppmärksamhet. Hur kan det då komma sig, att svenska staten för denna stora kredit, som förra året av en del privatbanker beviljades för kristidskommissionernas finansiering, får betala ända till $7\frac{1}{2}\%$? Jo, därav att avtalet mellan bankerna och riksgäldskontoret stipulerar, att räntan på denna kredit skall löpa med samma procent som riksbankens kreditivränta, och den ligger alltid $\frac{1}{2}\%$ över diskontot. Kreditivräntan är sålunda $7\frac{1}{2}\%$, och efter den räntesatsen får staten betala sitt lån å 550 miljoner kronor. Jag kan icke undgå att tycka, att det är upprörande. Nu vill jag icke säga, att man blott för att bereda staten dräglig räntesats, skall sänka diskontot. Men det är en medverkande orsak till att vederbörande böra göra sig noga förtrogna med den tanken: Måne det icke ur flera synpunkter, ur affärlivets och ifrån statens egen synpunkt, vore klokt och icke allenast klokt utan även välbetänkt och nödvändigt att sätta ett diskonto, som någorlunda motsvarar diskontot i våra grannländer.

Vi hava ju en exceptionellt hög kurs här i Sverige, vilket medför vissa obehag i det allmänna varuutbytet med andra länder, obehag, som komma till synes ju mer detta varuutbyte ökas. En bidragande orsak till dessa höga kurser torde väl det höga diskontot vara.

Ja, herr talman, jag och min medreservant hava icke något annat yrkande än bankoutskottets, nämligen om tillstyrkande av full ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken för här ifrågavarande tid, men vi hava ansett oss böra göra dessa påpekanden inför riksdagen. Vi hava ansett dem vara av den vikt och betydelse, att icke riksdagen utan vidare bör låta dem passera utan någon tanke på vad som kan vara berättigat i dem och till gagn för riksbanken.

Herr Kristensson: Herr talman! Det torde icke kunna undgås att här med några ord beröra de synpunkter, som gjorts gällande från utskottsmajoritetens sida. Utskottsmajoriteten har icke ansett, att det i år lika litet som föregående år skulle vara särskilt påkallat, att det från utskottets sida gjordes några direkta uttalanden angående de tre ting den föregående ärade talaren nyss framhöll.

Det var, som herrarna hörde, omkring tre huvudsaker han formade sitt anförande: riksbankens utländska valutapolitik, riksbankens verksamhet i allmänhet beträffande den inrikespolitiska rörelsen och slutligen riksbankens diskontopolitik. Jag skall be att få lämna några kommentarier angående riksbankens verksamhet i avseende å dessa tre saker.

Vad då först vidkommer den saken, att riksbanken icke har tillräckligt begagnat sig av den möjlighet banklagen medger densamma att driva bankverksamhet i allmänhet, så ber jag att få här erinra om

den reservation, som jag bland andra hade undertecknat med anledning av just herr Bogrens motion vid 1916 års riksdag, och där vi framhöllo, att riksbanken borde se till, att den icke överflyglades av privatbankerna, utan att den kunde upprätthålla sin gamla ställning på kreditförmedlingens område. Vi slutade då också denna reservation med begäran om en utredning av denna sak. Den ledde den gången icke till något resultat, emedan första kammaren gick på rent avslag. Men vid 1917 års riksdag blev det ett positivt beslut så till vida, att det skulle bli en allmän utredning om de skadliga tendenserna på bankväsendets område, varför en stor bankkommitté blev tillsatt. Angående dess arbetsresultat skall jag icke här tillåta mig yttra mig. Jag vill dock här göra den erinran mot vad herr Bogren här framförde, då han i viss mån klandrade riksbankens ledning ganska starkt därför, att den under det gångna året ej givit en del lån på kreditiv och löpande räkning m. m. Han förbisåg, att riksbanken därvidlag ej har fullkomligt fria händer. Saken är den, att det finnes en paragraf i riksbankslagen, som talar om sedelutgivningsrätten. Och någon sedelutgivningsrätt har riksbanken varken på kreditivlån eller inteckningslån, och ej heller har den sådan rätt på borgenslån eller lån mot aktier. Nu har av gammalt ansetts och till och med av en av våra bankkommittéer uttalats, att i riksbankens sedelreserv i allmänhet bör hålla sig vid omkring 20 % av den utelöpande sedelstocken, och detta av många skäl, som jag ej skall trötta kammaren med att uppräknas. För denna frågas bedömning måste man givetvis se efter, hur det under det gångna året ställt sig med sedelreserven för riksbanken. Om vi göra en jämförelse med förhållandena under de närmast föregående åren, få vi ett relationstal, som i viss mån kan belysa situationen. År 1916 var reserven i procent av utelöpande sedlar högst 46,11 och lägst 17,85, år 1917 hade den nedgått till högst 38,69 % och lägst 6,24 %, men år 1918 var tendensen ännu mycket mer nedgående, då voro motsvarande siffror endast högst 19,11 och lägst 0,86. Reservan var då alltså icke ens en % av den utelöpande sedelstocken. Då man vidare tager i betraktande, att riksbanken under detta år, 1918, den 20 juni dessutom fick en extra sedelreserv utan täckning av 125 miljoner kronor och genom Kungl. Maj:ts beslut, grundat på en av riksdagen utfärdad lag, fick den ytterligare den 20 december en reserv av 125 miljoner kronor, så att den sammanlagt hade en extra sedelutgivningsrätt å 250 miljoner kronor, så är det självklart, att riksbanken måste med hänsyn till nuvarande lagar och författningar vara i viss mån aktsam på, att dess sedelutgivningsrätt bibehålles, då den går att bevilja lån mot kreditiv, borgen, inteckningar eller aktier. Och man kan därför rimligtvis nu ej göra berättigade anmärkningar mot fullmäktige beträffande år 1918, därför att de ej i högre grad än fallet varit utvecklade och utvidgade denna verksamhet av riksbanken. Men, som jag nämnde, principiellt är jag för, att detta skall ske från statens sida, och jag tror, att jag var den förste, som framkastade tanken på, att staten skulle upprätta en affärsbank vid sidan om och i kontakt med riksbanken. Det är nog enda sättet, varpå staten kan

*Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)*

Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.

(Forts.)

direkt verka för, att ej marginalen mellan in- och utlåningsräntan hos de privata bankerna blir för stor. Att helt och hållet sammankoppla detta med den sedelutgivande bankens verksamhet tror jag ej låter sig göra, utan att andra, mycket större och betydelsefullare intressen för landet och staten och allmänheten bliva i hög grad åsidosatta.

Vad den direkta diskonteringen angår, blev följden av andra kamarens nyssnämnda beslut år 1916 den, att fullmäktige verkligen sände ut ett cirkulär till avdelningskontoren, varigenom vissa lättnader beträffande privatmäns diskonteringsrätt i riksbanken komma till stånd. Resultatet därav har också varit, att, under det att den direkta diskonteringen år 1916 var 77 miljoner kronor, var den år 1917 138 miljoner kronor och år 1918 243 miljoner kronor. Med andra ord, rediskonteringen var år 1916 i runt tal 85 %, och år 1918 hade den gått ned till 79 %. Detta visar i varje fall en utveckling till det bättre. I huru hög grad kristidskommissionernas direkta växlar och anvisningar inverkat, låter sig ej utan ofantligt besvär statistiskt konstatera, och den saken har i varje fall utskottet icke ansett, att det innevarande år, då hela frågan ligger under utredning, skulle vara värt att göra.

Jag skall nu övergå till, vad den siste ärade talaren yttrade angående riksbankens valutapolitik. Först skall jag då be att få anföra det resonemang, som från de nuvarande fullmäktige och från riksbankschefens sida förts angående denna sak. Där framhålles, att vårt land liksom alla andra jämförbara neutrala länder har mycket stora utländska fordringar, och att detta har varit en oundviklig följd av de genom kriget framkallade förhållandena på det internationella handelsutbytets område. Exporten har gått jämförelsevis obehindrat, under det att importen under de gångna åren mött stora svårigheter, och härigenom ha uppkommit betydande överskott av fordringar i utlandet. Av länder, som äro Sveriges gäldenärer, ha vi nu, som den förste ärade talaren mycket riktigt framhöll, det största beloppet att fordra av Tyskland. Detta har sin orsak i, att exporten till Tyskland under kriget gått mera obehindrat än exporten till övriga krigförande länder. Att riksbanken under sådana förhållanden skall sitta inne med stora utländska tillgodohavanden, bland dem mycket stora i Tyskland, är oundvikligt. Nu har det emellertid gått rykten om, att riksbankens tillgodohavanden i andra länder skulle vara ganska obetydliga. Med anledning härav och med anledning av de uttalanden, som gjorts i vissa tidningsorgan, ber jag här att få förklara, att verkliga förhållandet är, att riksbankens tyska tillgodohavanden icke uppgå till hälften av totalbeloppet av riksbankens tillgodohavanden i utlandet. Det förhåller sig ju så, att riksbanksledningen anser, att vi av utrikespolitiska skäl icke kunna få offentliggöra några detaljsiffror i detta hänseende. Man kanske ändå får gå in på vissa saker angående denna valutapolitik. Utskottet har icke under de gångna åren, varken 1914, 1915, 1916, 1917 eller i år, ansett sig kunna gå in till riksdagen med ett i mer eller mindre förtäckt form uttalat klander mot riksbanksfullmäktige, för att de vid krigsutbrottet lågo inne

*Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)*

med ganska stora partier tyska mark, och detta helt enkelt med anledning av den utveckling, som under långa tider har ägt rum i detta land. Sedan mycket gamla tider, ja så länge det överhuvud taget funnits en ordentlig valutapolitik, har Sverige i valutahandeln varit ett uppland för Hamburg. Valutakurserna för Sverige ha varit i högsta grad beroende av noteringarna i Hamburg. Och i Hamburg ha vi för riksmark kunnat köpa vilka andra valutor vi behövt. Dessutom tillkommer den omständigheten, att vi här i Sverige — både vad angår riksbanken och vad angår riksgäldskontoret — haft större ränta på våra penningar, som varit placerade i mark, än på dem, som varit placerade i andra länders valutor, såsom exempelvis — jag bortser här från Argentina och andra närbesläktade länder — Englands, Frankrikes och Hollands. Och därför har också riksbanken sedan gammalt haft huvuddelen av sin utländska portfölj placerad i riksmark. De fullmäktige, som tillsattes år 1913 och i början av år 1914 ha ej gjort annat än fullföljt denna gamla politik, och de kunde naturligtvis lika litet som många andra vid den tiden vädra ett stort krigs utbrott. Sedan kan man säga, att omedelbart därefter borde riksbanken ha avyttrat sina markvalutor. Jag vet ej så noga, men jag tror, att detta skulle ha låtit sig göra, om riksbanken hade så velat. Det kunde nog ha skett över ett annat neutralt land i mellaneuropa att få dem omsätta i francs, pund och gulden. Det är lätt nu efteråt att framställa klander i detta stycke, men det var år 1914 svårt att förutse, vilka valutor skulle bli de för riksbanken bästa att inneha vären 1919. Som jag förut nämnde, har ju riksbanken måst öka sina utländska tillgodohavanden ganska avsevärt under krigsåren. Orsaken härtill har varit beroende på handelspolitiken och det handelspolitiska läget i hög grad. Emellertid är det nu så, att det på en punkt kanske kan göras en viss befogad anmärkning mot riksbanksledningen, och det är beträffande den inlösen, som ägde rum 1914, 1915 och 1916 av danska sedlar, då sedlarna hade sjunkit till underkurs. År 1914 måste vi på det sättet inlösa 35 miljoner, år 1915 65 miljoner, och år 1916 37 miljoner kronor fast det sedan nedgick år 1917 till 1 miljon och år 1918 till blott 200,000 kronor. Det var sedan man satt ett disagio på dessa. Men nu invändes från den andra sidan, att man ej velat gå till denna ytterlighet, förr än man var alldeles tvungen, för att ej störa vårt grannförhållande till Danmark. Det är en känd sak, att danskarna varit och ännu i dag äro mycket förgrymmade på den åtgärd, som statsmakterna i Sverige till sist funno sig föranlättna att vidtaga. Men otvivelaktigt har en ganska väsentlig del — det kan man ej komma ifrån — av dessa miljoner, som riksbanken på det sättet måst lösa in, bidragit till att öka dess utländska valutor.

Herr Bogren vidrörde något den avskrivning, som försiggått i riksbanken, och höll före, att den reservering av riksbankens vinst som ägt rum de senare åren, borde omedelbart överföras på avskrivningskontot. Jag fattade icke riktigt klart hans framställning, ty det är ju två skilda saker, att riksbanken har avskrivit och det

Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)

att riksbanken har reserverat. Jag vill erinra om att denna reservering av riksbankens vinst tillkom första gången på bankoutskottets initiativ och att utskottet där alltså vidtagit en åtgärd, som jag tror skall visa sig vara för framtiden synnerligen välbetänkt. Ett överförande redan nu av denna reserverade fond kan emellertid enligt mitt förmenande icke vara oundgängligen nödvändigt och har i stort sett ingen nämnvärd inverkan på ställningen i övrigt. Ingen kan i denna stund säga, vilken den verkliga förlusten för riksbanken är eller huruvida det över huvud taget blir någon förlust utöver den, som är avskriven eller huruvida dessa reservationer komma att tagas i bruk eller huruvida de icke komma att räcka till. Den saken beror alldeles på, hurudan utvecklingen efter fredslutet blir. I varje fall är riksbankens ställning icke i någon mån riskabel, så att det behövs vidtagas några extra åtgärder för den sakens skull. Den dag då riksbanken behöver avyttra dessa valutor, får man se, huru det kommer att ställa sig på vinst- och förluskontot för riksbanken.

Till sist var herr Bogren inne på riksbankens diskontopolitik och klandrade den ganska starkt. För min del kan jag icke riktigt följa honom där. I följd då det var fråga om den extra sedelutgivningsrätten, höll jag före, att man borde göra åtminstone ett försök att se till, om man icke kunde minska den väldiga utelöpande sedelstocken, och en av åtgärderna för det ändamålet skulle då vara detta med diskontoskruven. I varje fall ha vi ju ett exempel från i följd, då riksbanken gjorde ett försök med att sänka räntan i början av året med resultat, att den redan den 21 mars — om jag icke missminner mig — fick höja diskontot igen. Det kan väl icke med sådant för ögonen vara någon anledning för riksbanken att i år göra samma experiment, då sannolikt portföljen kommer att bli synnerligen ansträngd vid samma tidpunkt som i följd eller i mediet eller slutet av mars och då man således kanske åter skulle nödgas vidtaga en höjning av diskontot. Det är ju uppenbart, att herr Bogren har rätt däri, att i samma mån riksbankens diskonto är högt, i samma mån får staten vidkännas åtskilliga kostnader för sina stora lån, som staten har för kommissionerna. Man har på sina håll klandrat den uppgörelse om de 550 miljonerna, som gjordes med privatbankerna. Jag vill icke alls taga den saken i försvar, men det finns dock ett skäl, som talade för att man borde gå den vägen för att försöka i någon mån minska riksbankens sedelutgivning. Denna kredit av privatbankerna har i alla fall den fördelen, att de pengar, som privatbankerna disponera, kunna de nu använda som lån till riksgäldskontoret, och följden blir då den, att privatbankernas möjlighet att giva lån åt privata i viss mån blir begränsad. Men om riksgäldskontoret har hela sin kredit — och det för alla kommissionerna — direkt ur riksbanken, så ha givetvis privatbankerna icke blott möjlighet utan äro så gott som tvungna att låna ut hela sitt disponibla kapital åt privatpersoner. Ty de måste ju själva betala ränta på större delen av detta kapital, och givetvis måste de få igen denna ränta och något däröver, om

man räknar med vanlig affärskutym. Nu kan det visserligen resoneras som så, att privatbankerna, som deltagit i detta lånekonsortium, sedermera rediskontera riksgäldskontorets växlar i riksbanken. Här ville jag nämna, att det gjorde sig gällande en viss motsättning mellan privatbankerna och riksbanken. De förra ville ha omedelbar rediskonteringsrätt, men riksbanken vägrade och förbehöll sig rätt att i varje fall pröva, i vilken utsträckning dessa växlar skulle få rediskonteras. Då detta togs i betraktande samtidigt med den ransonering av kapitalet, som på riksbankens initiativ vidtogs, bör man kunna utgå ifrån, att riksbanksledningen haft vissa möjligheter att begränsa sedelstocken.

Herr talman! Med det nu anförda har jag med några ord berört, varför utskottsmajoriteten icke ansett det påkallat att i utlåtandet i år lika litet som föregående år komma med några särskilda erinringar angående den valutapolitik och den politik i allmänhet, som riksbanksledningen har fört. Därmed är icke fastslaget, att icke mycket av vad herr Bogren anförde, har sympatier även på andra håll inom majoriteten.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 12, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Efter föredragning av *punkten 1*, angående åtgärder i fråga om riksbyggnaderna på Helgeandsholmen anförde:

Herr Bäcklund: Herr talman, mina herrar! Som kammaren finner, är vid detta utlåtande icke fogat någon reservation, men trots detta ha meningarna varit ganska delade inom bankoutskottet ifråga om den tillfälliga upplåning, som är gjord genom riksgäldskontoret. Detta gäller i första hand — och vilket jag vill framdraga här — en punkt i bankoutskottets memorial nr 2 d. v. s. riksgäldskontorets berättelse över sin förvaltning. Där står bl. a. bland de räntedragande skulderna vid 1918 års slut en post på ett tillfälligt lån av folkhushållningskommissionen å 28 miljoner kronor, löpande med 7 1/2 % ränta. Till motivering för detta har riksgäldskontoret skrivit på sidan 35 i bankoutskottets memorial nr 2 följande:

»Bland riksgäldskontorets tillgängliga skulder finnes även ett belopp av 28,000,000 kronor, varför riksgäldskontoret häftar i skuld till folkhushållningskommissionen. Denna skuld har uppkommit på

*Angående
riksbankens
styrelse och
förvaltning.
(Forts.)*

*Ang riks-
byggnaderna
på Helgeands-
holmen.*

Ang. riks-
byggnaderna
på Helyeands-
holmen.
(Forts.)

det sätt, att riksgäldskontoret i september 1918 övertog betalnings-skyldigheten för ett kommissionens tillgodohavande hos statskontoret mot avräkning å en statskontorets fordran hos riksgäldskontoret. Då folkhushållningskommissionen ej vid nämnda tid för sin rörelse hade behov av ifrågavarande medel, utfärdade riksgäldskontoret till kommissionen en den 1 september 1918 dagteknad förbindelse att fjorton dagar efter uppsägning tillhandahålla kommissionen förenämnda belopp jämte ränta.» Någon återbetalning av denna skuld hade icke ägt rum den 17 januari, när denna berättelse avgavs.

Enligt min mening är det ganska betänkligt, när riksdagens riksgäldskontor sköter sin lånerörelse på det sättet, att vid de tillfälliga lånens upptagande så stora lånebelopp som detta på 28 miljoner kronor förräntas med $7\frac{1}{2}\%$.

Nu kan man fråga sig, huru det kan komma sig, att riksgäldskontoret kan låna 28 miljoner kronor av folkhushållningskommissionen. Om den saken upplyses ju något i det av mig nyss upplästa. Men det är ju så, att riksgäldskontoret har gjort upp avtal med 23 av de större bankerna här i landet, att de skulle tillhandahålla kristidskommissionerna en kredit på 550 miljoner kronor, vilken de få på det sättet, att riksgäldskontoret utfärdar skattkammарväxlar på samma belopp, som kommissionerna uttaga hos privatbankerna. Således kan jag för min del icke finna annat än att det varit fördelaktigare, om den här omvägen att låna av folkhushållningskommissionen 28 miljoner icke hade använts, utan folkhushållningskommissionen hade fått återbetala dessa 28 miljoner, som den icke hade behov av, på sin skuld till dessa privatbanker. Ty det är enligt min mening ingenting annat än att riksgäldskontoret hade fått tillbaka skattkammарväxlar på detta belopp, samtidigt som det hade inlevererats till privatbankerna. Det kan ju här sägas, att riksgäldskontoret haft svårigheter vid vissa tillfällen att upplåna nödigt kapital. Men enligt min mening borde icke svårigheterna ha varit så stora, att de behövt gå den här vägen och betala $7\frac{1}{2}\%$ för ett statslån. Det är anmärkningsvärt, att kommissionerna få betala så hög ränta för de 550 miljoner, som de få upplåna hos privatbankerna, men jag tycker det är ännu mera anmärkningsvärt, då riksdagens riksgäldskontor upptar ett tillfälligt statslån och för detsamma betalar $7\frac{1}{2}\%$. Det har mig veterligen icke förekommit förut.

På ett ställe här i riksgäldsfullmäktiges berättelse finnes omnämnt, att räntefoten för de tillfälliga lånen växlat mellan $5\frac{1}{2}\%$ och $6\frac{1}{2}\%$. Till det genomsnittet ha de kommit, trots att de ha detta lån på 28 miljoner till $7\frac{1}{2}\%$. Om vi sedan se på räntorna på en del andra lån, som kunna jämnställas med detta, så ha vi t. ex. ett lån hos krigsförsäkringskommissionen på 58,515,000 kronor, varav den 17 januari fortfarande inestod ett belopp av 27,515,000 kronor, och det förräntas endast med 5%. Och se vi på den tillfälliga upplåningen hos pensionsstyrelsen, så finna vi, att räntefoten där varit endast 5%, vilken dock sedan höjts till $5\frac{1}{2}\%$ och för närvarande är 6%.

Denna höga räntesats, $7\frac{1}{2}\%$, har som sagt väckt min och även en hel del av de andra ledamöternas i bankoutsittets uppmärksamhet.

Jag yrkade i utskottet, att denna lånetransaktion skulle omnämnas i motiveringen till detta utlåtande, så att den åtminstone blev bekantgjord för kammarens ledamöter. Detta yrkande avsågs med 9 röster mot 7, och saken kom således icke med i motiveringen. Jag ansåg mig icke heller behöva avgiva någon reservation, ty jag kunde ju påtala saken i kammaren ändå.

Ang. riksbyggnaderna på Helgeandsholmen.
(Forts.)

Enligt min uppfattning hade riksgäldskontoret lika gärna kunnat försöka få dessa 28 miljoner hos riksbanken, ty det är ju icke alls säkert, att denna transaktion avlättat riksbankens kreditgivning på något sätt. Som herrarna veta, ha privatbankerna rätt att rediskontera dessa skattkamarväxlar, och det fanns ingenting som hindrade, att privatbankerna rediskonterade dessa 28 miljoner hos riksbanken till 7 %. Därför anser jag, att det hade varit bättre, om de 28 miljonerna hade betalats tillbaka till privatbankerna och riksgäldskontoret i stället hade lånat pengarna till lägre ränta hos riksbanken.

Det är dessa synpunkter, som jag har velat lägga på denna sak. Jag kommer naturligtvis icke — när jag icke ens har reserverat mig — att här göra något yrkande i denna fråga. Men jag har ansett den vara så viktig och av det omfång, att den borde omnämnas här i kammaren. Ty jag kan icke finna det tillrådligt att vid den tillfälliga upplåningen gå tillväga som i detta fall och betala 7 1/2 % ränta. Det är någonting, som icke förekommit förut och heller icke borde få förekomma.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall endast nämna några ord till belysning, huru det förhåller sig med detta lån på 28 miljoner kronor, som betalats med 7 1/2 %.

Det förhöll sig så, att folkhushållningskommissionen hade rättighet att av statsmedel utfå detta belopp, som riksdagen anslagit i prisreglerande syfte. Statskontoret hade emellertid vid det tillfället icke pengar disponibla utan måste gå till riksgäldskontoret och få kassaförsträckning på motsvarande belopp. Det hade i samma veva ingått till Kungl. Maj:t och fått Kungl. Maj:ts be- myndigande att lyfta 50 miljoner i kassaförsträckning. Då begärde riksgäldskontoret i stället av folkhushållningskommissionen, att dessa pengar skulle få stå kvar hos dem. Men kommissionen förklarade, att vi få ju betala ränta på de pengar vi få av de 550 miljonerna, och om vi lyfta dessa 28 miljoner, som vi ha rätt att få, och betala in dessa pengar till riksgäldskontoret, så minska vi därigenom vår skuld. Då gjordes denna uppgörelse mellan statskontoret och riksgäldskontoret, och det betyder ju ingenting annat än att det togs ur statens ena ficka och lägges i den andra.

Vidare yttrades ej. Punkten lades till handlingarna.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 20.

Ang. riks-
byggnaderna
på Helgeands-
holmen.
(Forta.)

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls,

§ 14.

Bankoutskottets utlåtande, nr 13, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning föredrogs härpå; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 15.

Ang. döds-
straffets av-
skaffande.

Vidare förelåg till avgörande första lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om dödstraffets avskaffande.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion nr 70, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville principiellt uttala sig för livets okränkbarhet såsom grundval för en mänsklig samhällsordning samt giva ett beslutsmässigt uttryck därför genom att för egen del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar i allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten, att utan avvaktan å en allmän strafflagsreform dödsstraffet redan nu utplånades ur dessa författningar.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte i anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, utan avvaktande av en allmän strafflagsreform, efter verkställd utredning låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till borttagande av dödsstraffet såsom straffart i den allmänna strafflagen ävensom taga under övervägande, i vilken omfattning dödsstraffet skulle kunna borttagas jämväl ur strafflagen för krigsmakten samt för riksdagen framlägga det förslag, som härav kunde föranledas.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herr *Hedersstierna*, som med instämmande av herrar greve *Spens*, *Fagerlin* och *Köhlin*, hemställt, att ifrågavarande motion måtte av riksdagen avslås.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Hedersstierna* yttrade: Som kammaren torde finna, har jag vid detta betänkande fogat en reservation, i vilken några ledamöter från första kammaren instämt och däri jag hemställt om avslag å den ifrågavarande motionen. I denna reservation har jag bland skälen för denna min hemställan icke inlåtit mig på frågan om nödvändigheten av att bibehålla dödsstraffet eller icke, och på den frågan kommer jag icke heller nu i mitt anförande att inlåta mig. Enligt min mening bör nämligen denna fråga om dödsstraffets bibehållande eller icke ej göras aktuell för närvarande. Som

herrarna ha sig bekant, är det under utarbetande ett förslag till ny strafflag. Jag antager nämligen, att den omarbetning, som äger rum, blir så pass genomgripande, att det kommer fram en alldeles ny strafflag. Då i det straffsystem, som finnes i vår nuvarande strafflag, dödsstraffet ingår som ett led, så synes det mig icke lämpligt att ur detta nu gällande system taga ut en kedja i den länk av straff, som finnes, allt under det att man samtidigt håller på att utarbeta en ny strafflag med ty ätföljande nytt straffsystem. Man måste se sådana här saker i sitt sammanhang, ty det ena har ett visst sammanhang med det andra.

Emot denna min åsikt har av lagutskottet anförts, att det skulle vara lämpligt att nu taga bort dödsstraffsbeslämmelsen, därför att annars skulle, när man någon gång kommer till den nya strafflagreformen, denna fråga om dödsstraffet taga uppmärksamheten så starkt i anspråk, att man skulle förbise andra viktiga frågor. Jag har svårt att tänka mig, att detta resonemang har tillräcklig bärkraft. De frågor, som komma upp vid genomförandet av en ny strafflag, ha genomgått så mycken granskning, i strafflagskommissionen, lagrådet och vederbörande utskott, att säkerligen alla frågorna komma att serveras riksdagen på sådant sätt, att man icke blir frestad att förbigå den ena frågan för den andra frågans skull.

Under behandlingen av saken i utskottet anfördes vidare emot min åsikt, att innan nu gällande strafflag infördes, så utgjorde det förhållandet, att den var under utarbetande, intet hinder för att man tog bort det kvalificerade dödsstraffet omkring 20 år innan strafflagreformen kom till. Och på samma sätt kunde man nu göra med det okvalificerade dödsstraffet. Ja, prejudikat i all ära, men man får tillämpa dem med en viss modifikation. Att man borttog detta kvalificerade dödsstraff med svårt pinande är ju icke anledning i och för sig att nu taga bort det okvalificerade dödsstraffet.

Som exempel på hur olämpligt det kan vara att på detta sätt rycka bort en kedja ur ett straffsystem, vill jag påpeka en eventualitet, som säkerligen kan inträffa, om vi nu borttaga dödsstraffet, som för närvarande står kvar som en möjlighet att tillgripa, till dess vi få den nya strafflagreformen genomförd.

Herrarne veta säkerligen, att för närvarande är praxis den, att en person, som blivit dömd till livstids straffarbete, efter en följd av år får nåd. Det är en så gott som undantagslös regel, att efter en längre eller kortare följd av år, beroende på brottets beskaffenhet och brottslingens beskaffenhet, benådas den dömd. Om jag nu, när den nya strafflagreformen skall genomföras, vill besluta mig för att taga bort dödsstraffet, så är det ju icke alls osannolikt, att jag då i stället skulle vilja införa någon bestämmelse, som skulle häntyda på och klarlägga, att det för framtiden icke skulle vara meningen att iakttaga nu gällande praxis, utan att en person, som under vissa svåra förhållanden, vilka annars skulle ha

Ang. dödsstraffets beskaffenhet.
(Forts.)

Ang. dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

medfört dödsstraff, blivit dömd till livstids straffarbete, icke skall få nåd efter en följd av år, utan att det verkligen är meningen, att han skall få sitta där hela sin återstående livstid. Det faller sig ju ganska naturligt, om dödsstraffet står kvar, men vi taga bort det vid strafflagreformens genomförande, att man då inför detta i stället. Har man emellertid redan nu i förväg borttagit dödsstraffet, då blir det vida svårare att införa vad jag nu talat om, ty det bleve en straffskärpning i förhållande till vad som gällde under mellantiden, en straffskärpning, som man säkerligen komme att draga sig för.

Då kan man ju säga, att det är intet hinder att införa detta, att benådning icke bör förekomma, redan nu i sammanhang med att man är inne på att avskaffa dödsstraffet. Men då vevar frågan upp sig till en ännu större än den är i sig själv. Då kommer man in på frågan, huru livstids straffarbete skall tillämpas. Som herrarne finna, griper det ena straffet in i det andra i ett sådant här system, och det är icke så lätt att röra vid det ena utan att komma in på det andra.

Jag skall icke nu vidare ingå på frågan, utan på grund av vad jag här anfört hemställer jag, herr talman, om avslag å utskottets hemställan och bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Hederstiernas anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Pettersson i Södertälje, som yttrade: Herr talman! Den föregående ärade talaren har uttalat betänkligheter emot en sådan skrivelse, som utskottet föreslagit, därför att det icke skulle vara lämpligt att ur det bestående straffsystemet taga ut en enstaka länk. Han menade, att strafflagen och straffsystemet äro ett sammanhängande organiskt helt, som icke tål vid att ruckas på en enstaka viktig punkt. Och därför har han i överensstämmelse med sin reservation hemställt om avslag på utskottets yrkande.

Jag vill gärna medgiva, att det resonemang, den ärade talaren här framfört, är mycket plausibelt och med fördel också brukar användas gentemot partiella reformer i viktiga lagfrågor. Och jag vill gärna erkänna, att skäl och motskäl kunna anföras på bägge sidor beträffande det särskilda spörsmål som nu föreligger. Så grundat på dödsstraffet är i alla fall icke vårt straffsystem i sin helhet, att det icke mycket väl låter sig göra att taga bort detta straff och ändå i huvudsak tills vidare bibehålla de övriga grunderna för straffsystemet. Det är icke så, att strafflagen står eller faller med dödsstraffets bibehållande. I det fallet kan utskottet såsom stöd för sin mening åberopa den person, som för närvarande har förtroendet att utarbета förslag till ny strafflag, professor Thyren, som uttalat den meningen, att det vore mycket önskvärt, om riksdagen kunde avgöra frågan om dödsstraffets bibehållande, innan strafflagsreformen i sin helhet kommer före, och detta av det

mycket påtagliga skälet, att dödsstraffet sedan gammalt har en viss fascinerande inverkan på den allmänna fantasien och uppmärksamheten. Om, då strafflagrevisionen kommer före, spørsmålet om dödsstraffets bibehållande icke förut är avgjort, så komma en stor del av riksdagens ledamöter att framför allt ägna sitt intresse och sin uppmärksamhet åt frågan om dödsstraffet, naturligtvis till men för övriga mycket viktiga och kanske viktigare frågor rörande den nya strafflagen. Detta synes mig vara ett ganska gott och talande skäl för att man behandlar denna fråga särskilt, efter som den nu kommer upp. Och det kan i det avseendet vara skäl att erinra om att i Schweiz lär antagandet av ny strafflag ha fördröjts just på den grund, att man icke kunnat ena sig om dödsstraffet skall bibehållas eller icke.

Som herr Hederstierna antydde, saknas verkligen icke precedensfall i vårt land på att man mycket väl kan taga ut en särskild viktig strafflagfråga och avgöra den utan sammanhang med revision av hela strafflagen. Men herr Hederstierna inskränkte sig till att i det avseendet tala om avskaffandet av det kvalificerade dödsstraffet, vilket skedde 1841 d. v. s. 23 år innan den nya strafflagen antogs. Jag vill dock tillägga, att det var icke bara den särskilda frågan, som på det sättet då togs upp, utan man behandlade också andra frågor särskilt. Sålunda avskaffades spö- och ristraffet som förvandlingsstraff 1841 och även för övrigt 1855. Stockstraffet avskaffades 1841, kyrkplikten 1855. Man tog således ut vissa delar av straffsystemet, som voro ägnade att uppkalla olika meningar, och avgjorde de detaljerna, innan man tog itu med hela strafflagreformen i dess helhet. Helt säkert skulle det vara gynnsamt att förfara så även nu.

Nu nämnde herr Hederstierna, att det skulle vara en särskild vansklighet förenad med en sådan åtgärd, och den skulle ligga däri, att om man toge bort dödsstraffet nu utan några ytterligare ändringar i strafflagen, så skulle man vara förhindrad att på samma gång åstadkomma en sådan bestämmelse, som för framtiden förbjuder benådningsrättens användning i fråga om grövre brottslingar, som blivit dömda till livstids straffarbete. Det må vara sant, men jag föreställer mig, att en sådan lag skulle vara mycket svår eller rent av omöjlig att åstadkomma även i samband med en allmän strafflagrevision. Ty högsta regeringsmaktens benådningsrätt har man hittills icke ansett möjligt eller lämpligt att binda genom lagstiftning på det sättet, även om man skulle dela herr Hedersternas mening om önskvärdheten av, att den i vissa fall användes sparsamt och med varsamhet. Jag tror för min del, att om vi stode inför en strafflagsrevision över hela linjen, så vore det knappast tillrådligt att införa en sådan lag som den, att Kungl. Maj:t får icke benåda personer, som dömts till livstids straffarbete.

Då den föregående talaren icke inlätit sig på frågan om dödsstraffets lämplighet eller nödvändighet över huvud taget, så har jag icke anledning att nu upptaga en diskussion om det ämnet, utan jag

Ang. dödsstraffets avskaffande.
(Forts.)

Ang. döds-
straffets av-
skaffande.

(Forts.)

inskränker mig till det nu sagda och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! Såsom medlem av strafflagkommissionen skall jag be att få lämna några meddelanden.

Som känt är, ha ju de olika ländernas strafflagstiftningar mer och mer gått i den riktningen, att dödsstraffet avskaffats.

Man har som de tre mest vanliga och bärande skälen för bibehållande av detta straff åberopat, dels att det skulle verka avskräckande, dels att det finnes en del oförbätterliga element, som det icke finnes någon hjälp med, och dels att detta straff är en samhällets nödvärnsrätt.

Vad det första angår, att dödsstraffet verkar avskräckande, så visar en grundlig undersökning, att så ej är fallet. Det har visat sig, att det är icke någon som helst minskning i frekvensen av grova brott i de länder, där man bibehållit dödsstraffet, gentemot de länder, där man tagit bort detsamma. För övrigt torde det vara alldeles klart att en brottsling icke överväger, huruvida han skall få livstids straffarbete eller dödsstraff, då han begår det ena eller andra brottet. Utan det blir nog oftast så, att något dylikt resonemang icke förekommer.

Vad samhällets nödvärnsrätt angår, så hör väl icke gärna ett dylikt straff förekomma i ett samhälle som vårt, där vi ha mera humana strafflagbestämmelser.

På samma sätt gäller det nog beträffande den s. k. oförbätterlighetsgruppen, att samhället får söka taga vara på dessa abnorma. Ty deras brottslighet beror i de allra flesta fall på en abnormitet, och då böra de tillvaratagas och oskadliggöras av samhället.

Att icke dödsstraffet uppbäres av någon allmänare mening, kan man förstå därav, att det endast är i ett fåtal fall, som verkställighet av dödsdomarna sker. Under åren 1901—1914 var det 15, som dömdes till döden, men blott en avrättades. I Danmark, som också har dödsstraff, har ingen avrättats sedan 1892. trots att en hel del ganska grova brott förekommit. I Österrike blevo under åren 1901—1910 321 dömda till döden men blott en avrättad. I Belgien har ingen avrättats sedan 1863, fastän de ha dödsstraffet kvar. I Finland har ingen avrättats sedan 1826 på grund av dom.

Dödsstraffet är avskaffat i en hel del av de mera civiliserade staterna, i Norge, Holland Italien, Portugal Rumänien och en hel del av Nordamerikas och Centralamerikas stater. En av Danmarks förnämsta straffrättslärde, professor Torp, visar i det av honom framlagda förslaget, att väl teoretiska men inga praktiska skäl tala för bibehållande av dödsstraffet.

Nu har av reservanterna anförts som ett skäl, att man icke borde lösrycka denna bestämmelse från de övriga i strafflagen, därför att strafflagkommissionen bör pröva det hela i ett sammanhang.

Ang. dödsstraffets avskaffande.

(Fort.)

Då vill jag upplysa om att under en förberedande diskussion ha samtliga ledamöter i strafflagkommissionen uttalat sig för dödsstraffets avskaffande, eller åtminstone har ingen talat däremot. Alltså kan det icke vara tal om att man föregriper kommissionens arbete. För övrigt torde det nog dröja tiotal av år ännu, innan en ny strafflag ligger på riksdagens bord. Och det kan icke gärna tänkas, att det skulle dröja så länge, tills denna straffmetod avskaffas ur vår strafflag. Och om det nu hade varit så, att utskottets förslag hade godkänts i båda kamrarna och en skrivelse hade kommit till stånd, så hade förslaget säkerligen underställts kommissionen innan någon lagbestämmelse blivit avfattad.

Till sist vill jag säga, att det är egendomligt att konstatera, att år 1867, då detta krav gjorde sig gällande här i riksdagen, beslöt andra kammaren dödsstraffets avskaffande, men det berodde på en rösts majoritet i första kammaren, att det bibehölls, och samma händelse lär skola ha inträffat i dag, då första kammaren fattat beslut och med den förseglade sedelns hjälp bibehållit dödsstraffet. Det är väl att hoppas, att andra kammaren nu liksom 1867 bifaller förslaget om dödsstraffets avskaffande. Och då första kammaren kanske nästa år har en annan sammansättning, så torde väl med fullkomlig visshet majoritet även i denna kammare vinnas för förslaget, ifall det då återkommer, och riksdagen sålunda beslutar dödsstraffets avskaffande.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr vice talmanen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Härpå upptogs till behandling första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa ändringar i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Om ändringar i lagen ang. tillsättande av prästerliga tjänster.

Uti en inom andra kammaren väckt, till första lagutskottet hänvisad motion, nr 77, hade herr *Persson* i Tofta med instämmande av herr *Andersson* i Knapasjö föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i lagen angående tillsättande av prästerliga tjänster, att inskränkningen i prästernas ansökningsrätt till det stift de tillhörde upphörde, och att Kungl. Maj:t erhöles sådant ökat inflytande vid tillsättande av prästerliga tjänster, att objektivitet och rättvisa kunde bliva behörigen tillgodosedda samt de demokratiens avigsidor, som

*Om ändring
i lagen ang.
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*
(Forts.)

vidlåde det nuvarande tillvägagångssättet, i möjligaste mån bortelimerades.

Utskottet hemställde, att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt låta verkställa utredning angående stiftsbandets upphävande samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam mot utskottet, som tillstyrkt första delen av min motion, den del nämligen, som avser en förnyad skrivelse angående upphävande av stiftsbandet. Men jag hade naturligtvis varit ännu tackammare, om utskottet ägnat litet mer uppmärksamhet och intresse åt den andra delen av min motion. Denna del har ju delvis samma syfte som den första, nämligen en rättvisare befordran bland prästerskapet. Men den går något vidare och är ju radikalare och skulle också verka kraftigare i det angivna syftet. När jag väckte denna motion, var jag fullt medveten om, att det icke var stora utsikter för att få gehör för den av mig framförda tanken i riksdagen. Ty såvitt jag vet, är det första gången någon dylik framställning göres här på detta område, och man hajar ju alltid till för det som är nytt.

Men det är också en annan sak, som ligger i vägen, och det är, att det är ett antidemokratiskt moment i denna motion. Och detta gör naturligtvis saken vanskligare. Nu är det i alla fall så, att demokratin liksom mycket annat har sina avigsidor. Och när det gäller prästval, framtråda dessa avigsidor ganska starkt. Jag har, sedan jag väckte motionen, fått åtskilliga erkännanden, från prästerligt håll, där man påstått, att förhållandena äro nästan olidliga, sådana som de nu äro. Så t. ex. skriver en prästman bland annat, att inom vilken annan ämbetsmannakår som helst skulle sådana befordringsförhållanden, som nu råda för prästerskapet, vara fullständigt demoraliserande. Det är ju ett ganska hårt omdöme, men i alla fall måtte det vara något fog för detsamma.

Jag tror, att jag har rätt så kraftigt påvisat i motionen de olägenheter, som vidlåda systemet på detta område, och jag beklagar, att utskottet icke ägnat denna sak någon större uppmärksamhet. Jag skall emellertid icke nu ingå vidlyftigt på detsamma.

Utskottet har varit ganska knapphändig i sin motivering. Det enda, som utskottet anför till motiveringen för sitt avslagsyrkande på den senare delen av motionen, är dels, att andra kammaren, när lagen om tillsättande av prästerliga tjänster behandlades, hade en annan mening, och dels att gällande bestämmelser innefatta »ej oväsentliga garantier för att församlingens rätt icke skall missbrukas». Vad det första skälet beträffar, är det alldeles riktigt, vad det andra beträffar, så har utskottet icke omnämnt, vilka garantierna äro, men jag tror mig ana, vilka garantier utskottet avser. Yttrandet, att de

äro »ej oväsentliga», är ju litet vagt förstås, men för min del anser jag dessa garantier nära nog kunna betecknas såsom oväsentliga.

Jag har naturligtvis ingen förhoppning om att emot ett enhälligt utskott få min motion bifallen, men här råda i alla fall så pass starka missförhållanden på detta område, att jag har en förhoppning om, att riksdagen i sinom tid får sin uppmärksamhet mera riktad på, att det här behövs ändrade förhållanden. Jag anser, att motionen är så pass befogad, att jag i alla fall tycker mig ha skäl att yrka bifall till motionen i sin helhet.

*Om ändringar
i lagen ang.
tillsättning av
prästerliga
tjänster.*

(Forts.)

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Jag vill från början utan inskränkning giva motionären rätt i, att utan tvivel missförhållanden kunna påvisas, som äro förenade med det nu gällande sättet för tillsättande av prästerliga befattningar. Jag tror nog, att motionären skulle kunna få andra än prästmän att instämna i det av honom hävdade önskemålet, att det nuvarande förfarandet vid prästerliga befattningars tillsättande måtte på grund av dylika missförhållanden ändras. Men det är ju så, att riksdagen nog icke alldeles med förbundna ögon gått att fastslå den ordning, som i detta avseende gäller.

Motionären klagade över, att utskottet behandlat hans nu begärda yrkande knapphändigt, och det kan ju hända, att så skett, men jag vill då såsom försvar för detta peka på, att det var efter en mycket grundlig och mångårig utredning, som man år 1910, således tämligen nyligen, stannade vid att fastslå den ordning, som nu gäller för tillsättande av prästerliga tjänster. Vill motionären i största korthet ha ett skäl, varför denna ordning fortfarande låter sig försvara, skulle jag för min del vilja formulera detta så, att prästen icke endast är en statens tjänsteman med vissa åligganden såsom sådan, utan har också fortfarande den funktionen att i åtskilliga viktiga avseenden vara sin församlings representant och verka för dess intressen; han är skyldig att i överensstämmelse med den åskådning, som inom församlingen råder, föra dess talan och bevaka dess rätt. Nu är det ju så, att om man skall ha en representant, vill man gärna själv vara med om att välja honom. Därför synes det mig ligga ett i djupaste mening rättvist krav bakom denna bestämmelse, att församlingen får vara med och uttala sin vilja, när det gäller val av församlingsherde, och jag är övertygad om att riksdagen ännu icke är beredd att rucka på denna grundsats, som tämligen enhälligt fastslogs år 1910.

Jag ber således, herr talman, utan att vidare i detalj ingå på motionärens framställning, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr vice talmanen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 17.

*Ang. förhöjd
avlöning åt
två t. f. verk-
mästare vid
Åkers krut-
bruk.*

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd avlöning åt t. f. verkmästarna vid Åkers krutbruk C. A. Malmsten och J. E. Eriksson yttrade

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Nilson: Herr talman, mina herrar! Jag är naturligtvis tacksam, för att statsutskottet välvilligt har velat biträda den kungl. propositionen, i vad avser den reella innebörden av de framställningar, som Kungl. Maj:t här gjort till riksdagen, och jag skulle icke alls ha begärt ordet, om det icke varit så, att statsutskottet föreslagit ett sätt, på vilket de erforderliga medlen skulle bestridas, som jag icke kan godkänna, och att ett stillatigande från min sida vid denna punkt måhända skulle kunna tolkas, som om jag hade godkänt det förslag, som innefattas i statsutskottets hemställan.

Statsutskottet har nämligen föreslagit, att för tillgodoseende av det jämförelsevis obetydliga medelsbehov, som ett bifall till utskottets hemställan kräver, skall vidtagas en klyvning — jag vet icke, om man kan kalla den rationell eller icke. Den innebär, att de avlöningsförbättringar, som statsutskottet välvilligt ansett, att denna personal skall vara berättigad till, för tiden före innevarande år skola bestridas av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, varemot avlöningsförbättringen från och med innevarande år skall få utgå av vederbörliga riksstatsanslag. Jag skulle icke upptaga en debatt angående lämpligheten eller olämpligheten ur budgetteknisk synpunkt av det förfaringssätt, som utskottet här föreslagit, om det vore så, att fjärde huvudtitelns allmänna besparingar innefattade något avsevärdare belopp. Jag har emellertid uttrönt, att för ett bifall till utskottets hemställan i denna punkt och jämväl i de två ärenden, som följa härefter, skulle erfordras ett belopp av 2,500 till 3,000 kronor. Den första frågan, man ovillkorligen måste göra sig, innan man tillstyrker dessa utgifters bestridande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, är den: finnas dessa medel på fjärde huvudtitelns allmänna besparingar? Jag vill då lämna kammaren den upplysningen, att enligt den sista rapporten, jag erhållit från arméförvaltningens civila departement, uppgingo fjärde huvudtitelns allmänna besparingar till 2,287 kronor 89 öre. Således räcka de allmänna besparingarna under nämnda huvudtitel icke ens till att bestrida detta jämförelsevis blygsamma belopp, till och med om icke några som helst dispositioner av besparingarna vore gjorda förut. Nu undrar jag, var det fina i själva budgettekniken skulle ligga, om riksdagen skulle säga, att vi icke skola täcka detta behov med medel, som finnas till förfogande, utan det skall täckas med medel, som ännu icke äro för handen och som till äventyrs kunna vara disponerade för annat ändamål. Jag förstär åtminstone icke, det nödgas jag säga, det särskilt lämpliga i denna budgetteknik.

Jag ber att i detta sammanhang få bringa i erinran, att jag själv

inom statsutskottet har varit med om att inleda och fullfölja åtgärder, varigenom riksdagen beträffande anslagen under fjärde huvudtiteln skulle få ett mycket stort herravälde. Dessa strävanden har jag, sedan jag blev departementschef, fullföljt, och ett led i desamma innefattas i det förslag till rationellare uppställning av fjärde huvudtiteln, som nu ligger under riksdagens prövning. Men för att visa, hur pass blygsamma de belopp redan förut varit, som årligen från olika anslag under fjärde huvudtiteln tillförts huvudtitelns allmänna besparingar, kan jag nämna, att år 1916 utgjorde dessa besparingar under hela året allenast 34,232 kronor 87 öre, under det att allmänna besparingarna exempelvis under andra huvudtiteln uppgingo till 92,606 kronor 50 öre, under sjätte huvudtiteln till 110,887 kronor 64 öre och under nionde huvudtiteln till 89,590 kronor 52 öre. Fordom voro besparingarna på fjärde huvudtiteln mycket stora, därför att det belopp, som blev över på avlöningsanslaget, då tillfördes huvudtitelns allmänna besparingar, men i och med förändringen av detta anslags karaktär gå besparingarna å avlöningsanslaget till kassafonden. För att giva ett litet bevis på, hur pass betydliga dessa belopp kunna vara, vill jag nämna, att år 1916 tillfördes kassafonden över 1,000,000 kronor från avlöningsanslaget. Detta belopp skulle efter den gamla ordningen ha gått till besparingarna.

Nu medgiver jag, som sagt, att detta spörsmål i och för sig, om det blott vore fråga om dessa tre anslag, icke skulle hava någon större betydelse. Under debatten härom i första kammaren sade den, som där förde utskottets talan, att detta uttalande vore allenast att förstå såsom ett bemyndigande för Kungl. Maj:t från riksdagens sida att, om så skulle behövas, även få använda vad som finnes på huvudtitelns allmänna besparingar. Men jag nödgas, för den händelse från statsutskottets sida här skulle föras samma argumentering, säga, att jag icke kan ansluta mig till denna uppfattning. Det är ju nämligen så, att statsutskottet har varit så bestämt, att utskottet även tagit in det, i klämman, och det säges där tydligt ifrån, att beloppet skall utgå från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar.

Då utskottet här anlagt en rent budgetteknisk syn på saken och det hela således skulle bära prägeln av mänhet om riksstatens uppställning i budgettekniskt hänseende, en strävan, som jag uppskattar och värderar, kan jag icke underlåta att uppdraga en parallell mellan vad utskottet här föreslår och vad utskottet föreslog förlidet år.

Det var nämligen så, att riksdagens militieombudsman då gjorde hemställan om, att riksdagen måtte höja den ersättning, som skall utgå till värnpliktiga, vilka under värnpliktstjänstgöring skadats på grund av olycksfall, med 50 %. Samtidigt gjorde militieombudsmannen en hemställan om, att riksdagen för tillgodoseende av detta ändamål måtte anvisa ett förslagsanslag å 175,000 kronor. Statsutskottet föreslog, och riksdagen biträdde detta statsutskottets förslag, att riksdagen måtte bifalla militieombudsmannens hemställan, i vad den rörde höjning av ersättningsbeloppen, men däremot yttrade statsutskottet och med statsutskottet riks-

*Ang. förhöjd
avlönning åt
två t. f. verk-
mästare vid
Åkers krui-
bruk.*

(Forts.)

Ang. förhöjd
avlönning åt
två t. f. verk-
mästare vid
Åkers krut-
bruk.

(Forts.)

dagen följande beträffande sättet för medlems bestridande: »Då det här gäller en förhöjning blott under år 1918, har riksdagen funnit, att kostnaderna härför, av militieombudsmannen beräknade till 175,000 kronor, böra kunna bestridas från beväringmanskapets invalid- och pensionsfond.» Det är nämligen den fonden, som författningssnälligt skall tillgodose det ändamål, om vilket jag nyss talade. Men en liten undersökning av denna sak och ett noggrant aktgivande på, vad militieombudsmannen anfört i sin framställning till riksdagen, skulle hava visat, att denna fonds inkomster år 1916 uppgingo till 270,000 kronor och att fondens utgifter under 1916 års 11 första månader uppgingo till 242,000 kronor. Följaktligen borde det vara för envar uppenbart, att det icke var möjligt att öka detta utgiftsbelopp med 50 % och få det täckt av fondens normala avkastning. Resultatet av den åtgärd, som riksdagen vidtog i fjol, har allenast blivit det, att invalidhusfondens kapitaltillgångar måst tagas i anspråk för ändamålets tillgodoseende. Men nu gäller som en av grundsatserna vid en sund budgetförvaltning och en sund tillämpning av de grundsatser, som riksdagen har bestämt rörande riksstatsens uppställning, att man icke skall taga andra kapitaltillgångar i anspråk än sådana som tydligt framgå av riksstaten. Det gick riksdagen emellertid förbi i fjol på en omväg i enlighet med statsutskottets hemställan. Detta gör, att om jag nu drar upp denna parallell, nödgas jag säga, att jag har ytterst svårt att förstå, att det egentliga grundmotivet till statsutskottets framställning skulle vara denna månhet om budgetens tekniskt riktiga uppställning, som utskottet här anfört. Jag skulle nästan vördsamt vilja hemställa till denna kammare att med anslutning till de uttalanden, som gjorts i första kammaren, utsluta den del av utskottets motivering, som börjar med ordet »utgifterna» och slutar med ordet »erinran» och en motsvarande del av utskottets kläm.

Jag gör det så mycket mer, som jag ber att få bringa i kammarens erinran, att riksdagen år 1911 fattade ett beslut, som kan komma att inverka på fjärde huvudtitelns besparingar innevarande år. Det var nämligen år 1911 som riksdagen beslöt att lämna Kungl. Maj:t bemyndigande att efter vissa grunder inlösa de byggnader på de gamla mötesplatserna, som ägdes av officers- och underofficerskårerna vid de olika truppförbanden. När jag tillträdde mitt nu innehavande ämbete, var det många sådana framsällningar som lågo under Kungl. Maj:ts prövning, framställningar, som gjorts redan så tidigt som år 1910. Jag sökte att taga de medel, som funnos på huvudtitelns besparingar, i anspråk för detta ändamål, och det lyckades mig också att med utgången av det senast förflutna året villfara alla de framställningar, som då lågo under Kungl. Maj:ts prövning. Man kan emellertid antaga, att dvilika framställningar komma att göras från officers- och underofficerskårer, tillhörande ännu icke garnisonerade truppförband. För dessa behövs tillgodoseende kommer Kungl. Maj:t då måhända att

sakna erforderliga medel. Det är alldeles uppenbart, att de officers- och underofficerskårer, som exemplvis år 1918 fått vänta så länge, som de nu fått göra, med att få de erforderliga medlen anvisade i överensstämmelse med riksdagens beslut, på grund av detta långa dröjsmål givetvis hava fått vidkännas stora ekonomiska uppförfingar, och Kungl. Maj:t har ingen möjlighet att bereda dem ersättning härför. Det skulle vara så mycket mer att beklaga, om detta även skulle bli fallet för framtiden, på grund av att riksdagen börjar disponera de allmänna besparingarna på ett sådant sätt, att de ändamål, som riksdagen tidigare velat tillgodose genom anlåtande av dessa besparingar, icke längre kunna på samma sätt tillgodoses.

*Ang. förhöjd
avlönning åt
två t. f. verk-
mästare vid
Åkers krut-
bruk.*

(Forts.)

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Innan statsutskottets första avdelning gick in på detta förslag, gjorde man en förfrågan, huruvida det fanns medel för täckande av det behov, som här avses, och man fick då det svaret, att det skulle finnas disponibla på fjärde huvudtitelns allmänna besparingar 2,850 kronor. Det är något mera än den siffra, som nyss nämndes av chefen för lantförvarsdepartementet, men skillnaden kan måhända bero på, att under tiden några av dessa medel disponerats för annat ändamål. Emellertid, även om man tar den siffra som nämndes av herr krigsministern, så torde medlen i alla fall något så när räcka till för ändamålet. Enligt en beräkning, som gjorts av första avdelningens sekreterare, skulle nämligen i detta fall erfordras 2,430 kronor, varvid man även tar med i beräkningen de två framställningar, som inrymmas i nästföljande statsutskottsutlåtanden, det hela skulle kunna klareras för denna gång. Det är dock alldeles klart, att statsutskottet nästa gång, när ett liknande ärende kommer före, måste se till, att man icke gör anvisningar på medel, som icke finnas. Jag tror icke, att vad herr Widell i det fallet sagt i första kammaren innebär en princip, som man nu fastslagit, eller att statsutskottet vill göra sig fullkomligt solidariskt med vad herr Widell i detta avseendet sagt, ty jag tror, att det är alldeles nödvändigt, att man, varje gång det blir fråga om något liknande, ser till, att verkligen medel finnas, som äro disponibla för ändamålet. Det går naturligtvis icke för sig, att riksdagen själv anvisar av medel, som i verkligheten icke finnas.

Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-

stånd för krigsarkivarien Severin Bergh att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för vaktmästaren vid artilleristaben Johan Richard P:son Ljung att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Ang. remon-
teringen vid
armén.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaøet statsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckta motioner om ytterligare anslag för år 1919 till remontering vid armén.

Uti tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 40, av friherre *Silfverschiöld* och herr *Jesperson*, och den andra inom andra kammaren, nr 161, av herrar *Jönsson* i Slätåker och *Jönsson* i Revinge, hade hemställts, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts i innevarande års statsverksproposition under punkten 42 av fjärde huvudtiteln i ämnet gjorda framställning, besluta, att, på sätt arméförvaltningen föreslagit, för remonteringen vid armén år 1919 utöver vad redan för ändamålet vore beviljat anvisa ytterligare belopp av 1,535,000 kronor.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ifrågavarande motioner hänvisats, hemställde, att förevarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herr *Hansson* i Stockholm, som med instämmande av herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Anderson* i Råstock ansett, att utskottets hemställan, vilken han biträdde, bort grundas på annan av honom angiven motivering.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman! Jag har vid förevarande utlåtande antecknat en reservation. Den gäller endast motiveringen, då utskottet ju avstyrkt motionen och t. o. m. motionären själv funnit sig böra instämma i detta avslagsyrkande. Att jag ändå här antecknat reservation, beror därpå, att jag anser, att ett bifall till utskottets motivering på denna punkt kan få vissa konsekvenser, när vi komma till samma ärende under fjärde huvudtiteln, d. v. s. till frågan om remontering under år 1920.

Här uttalas av utskottet, att Kungl. Maj:t bör äga rätt att inom ramen av det anvisade anslaget köpa remonter till högre pris, än förut varit bestämt, och till avsevärt högre pris, då ju det pris, som man räknat med före kriget, var 850 kronor per styck och man nu har kommit upp till ett pris av 3,000 kronor. Om detta fastslås som en princip och skall gälla även för remontinköp 1920, kan det egendomliga förhållandet uppstå, att riksdagen på förhand

binder sig för ett avsevärt tilläggsanslag på 1920 års tilläggsstat. I statsverkspropositionen har nämligen endast begärts ett anslag för remontering, beräknat efter det billiga priset av 850 kronor per remonter. Samtidigt säger herr statsrådet, att det förstärkningsanslag, som kan bli nödvändigt för att verkligen inköpa det beräknade antalet remonter, bör anvisas på 1920 års tilläggsstat, emedan man icke i det närvarande ögonblicket kan beräkna, vilka pris man verkligen måste betala för dessa remonter. Om man skulle vara med om en sådan anordning, som att Kungl. Maj:t skulle få köpa till det högre priset, och sedan på fjärde huvudtiteln biträdde förslaget om inköp av visst antal remonter, bleve följden, att man på 1920 års tilläggsstat finge en mycket dryg efterräkning.

*Ang. remon-
teringen vid
armén.
(Forts.)*

Enligt min uppfattning böra emellertid remontinköpen kunna avsevärt inskränkas, om icke helt inställas. Jag påpekar i min reservation, att stamhästarnas antal är enligt tillgängliga upplysningar fullt. Däremot saknas 311 remonter. Jag har den uppfattningen, att på grund av inställandet av värnpliktsövningarna hava väl hästarna använts i mindre utsträckning, och såvitt en icke-hästkarl kan förstå, skulle man på grund härav kunna räkna med en längre tids användning av hästarna och en minskad avgång i hästbeståndet. Men det är ett annat skäl, som gör, att man bör med stor försiktighet gå fram på denna punkt, och det är frågan, huru i den blivande försvarsorganisationen det skall ordnas med kavalleriet. Det har ju under de senaste åren i synnerhet från vänsterhåll framförts såsom ett mycket starkt önskemål, att kavalleriet skulle inskränkas. Huru man än i övrigt kan se på försvarsrevisionen, är man väl tämligen ense därom, att dessa önskemål om en begränsning av kavalleriet komma att vid revisionen vinna beaktande, så att man framdeles sålunda icke behöver det antal remonter som för närvarande. Det synes mig under sådana förhållanden rimligt, att inköpet av remonter begränsas så att man så att säga förbereder sig på den minskning av kavalleriet, som skall komma.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter redan nu, just därför, att jag eljest fruktar, att vad som här uttalas kan komma att anses bindande även vid behandlingen av samma anslag, när det gäller 1920 års stat.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr J ö n s s o n i Revinge: Herr talman, mina herrar! Detta utlåtande är en kompromiss inom statsutskottet mellan dem, som ville gå med på att öka anslaget för inköp av remonter och dem, som ansågo, att man skulle nöja sig med status quo. Nu har resultatet blivit, att man i utskottet gått med på att ge Kungl. Maj:t rätt att, om det skulle behövas, höja priset vid inköp av remonter. Utskottet säger nämligen så här: »Därest så även vid innevarande års inköp av remonter befinnes erforderligt», d. v. s. man förutsätter icke à priori, att Kungl. Maj:t nödvändigtvis skall höja anslaget, därest det blir möjligt att inköpa goda remonter till det pris, som förra året fastställdes. Min absoluta uppfattning är, att detta

Ang. remon-
teringen vid
armén.
(Forts.)

icke låter sig göra. I egenskap av statsrevisor var jag förra hösten och tittade på statens remonter på Frösön i Jämtland, och jag får säga, att dessa remonter befunnos vid det tillfället vara synnerligen underhaltiga. Det var remonter, som under normala förhållanden absolut icke skulle hava inköpts av monteringschefen, men deras inköp hade naturligtvis berott på, att han icke hade kunnat få några bättre, och då hade han måst köpa, vad som hembjudits åt honom.

Alldenstund hela detta anslag redan är disponerat av arméförvaltningen, ställer sig hela saken så: »Skall man nu under detta år köpa goda remonter, men ett mindre antal eller skall man köpa ett större antal dåliga remonter?» Det blir hela skillnaden, om man bifaller utskottets förslag, eller om man bifaller reservationen, och min uppfattning är då den, att det är betydligt bättre, om man köper ett mindre antal goda remonter, som äro fullt användbara för det ändamål, vartill de avses, och som hava tillräcklig hållbarhet för att kunna stå ut med de strapatser en kavallerihäst underkastas. Underhaltiga remonter »hålla» sannerligen ej länge. Man nödgas utmönstra dem tidigt, och då det kostar åtskilligt att dressera en remont, så finns absolut ingen som helst mening i att köpa sådana, vilka man är övertygad ej komma att hålla någon längre tid.

Nu trodde herr Hansson, att man kunde inskränka remontinköpen på den grund, att med den kortare övningstiden skulle de icke behöva användas så mycket, och tillfölje härav skulle hästarna stå sig någon längre tid. Kassationsprocenten är ju 9 % årligen; d. v. s. man räknar med 11 genomsnittsår för en häst. Jag tror, att om man räknar med alla dem, som störta eller bryta benen av sig o. s. v., kan man icke komma stort längre såvida man icke skall göra kavalleriet beridet på alltför gamla och stelbenta hästar. Enda följden, därest riksdagen bifaller reservationen, blir, att man binder Kungl. Maj:t vid de förra året bestämda priserna.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för musikfanjunkarna, musikdirektörerna Ernst Emanuel N:son Willners och Gustaf Emil Hessler att med bibehållande av viss befattning åtnjuta tillfällig löneförbättring; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 21.

På hemställan av herr talmannen, som meddelade, att om tiden för valen överläggning ägt rum med första kammarens talman, be-

slöt kammaren att lördagen den 8 innevarande mars företaga val av dels tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor, dels ock sex suppleanter för dessa valmän.

§ 22.

Herr *Sävström* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, med förslag till förordning om spritdrycksaccis *m. m.*

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 337, bordlades på begäran.

§ 23.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för bestridande av kostnaderna för officerares och underofficerares över stat samt officerares av reserven tjänstgöring vid flottan resp. kustartilleriet samt för marinintendenturkåren i flottans reserv tillhörande marinintendents tjänstgöring vid flottan;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag till nya anordningar för fyrbelysning och mistsignalering å fyrskeppet Grepen; samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av kostnader, som stå i samband med den under neutralitetsvakten ökade förslitningen av flottans fartygsmateriel.

§ 24.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 11, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen för år 1920 och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar om anslag till civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna; och

utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under fjärde huvudtiteln för bestridande av kostnader, som kunna bliva en följd av uppskjutande tillsvidare av de för närvarande pågående arbetena å uppförande av kasernetablissemang för Södra skånska infanteriregementet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om tullfrihet för malen och omalen spannmål; och

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 20.

nr 13, i anledning av väckta motioner om förbud mot tillverkning och försäljning av maltdrycker med viss högre alkoholhalt m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 16, angående vissa Kungl. Maj:ts framställningar rörande pensioner och understöd;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion angående ändring av lagen om kyrkofond i syfte att fondens kapital må ökas genom årlig avsättning av ränteavkastningen; och

nr 9, i anledning av väckta motioner om lindring och förenkling av bestämmelserna i lagen angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 9 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 9 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1919 nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 14, i anledning av väckta motioner angående utredning och förslag i fråga om statsbidrag till anställande av kommunträdgårdsmästare;

nr 15, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande af statens mark av självständiga småbrukshemman med längre tids tryggad besittningsrätt;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till staden Varberg av den till Lindhovs kungsgård i Hallands län hörande ön Getterön;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring beträffande användningen av ordinarie anslaget till understödjande av premiering av nötboskap;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande vid Alnarps egendom av en för professor N. H. Nilsson-Ehles institution för ärftlighetsforskning avsedd lada m. m.; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för vissa befattningshavare inom skogsstaten att komma i åtnjutande av de från och med år 1919 fastställda avlöningsförmåner för skogsstatens ordinarie personal;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åvägabrigande av sådana bestämmelser, att riksdagsgrupp må kunna erhålla anslag för avlöande av sekreterare;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, om

skrivelse till Kungl. Maj:t angående förvärf för statens räkning av Virsbo—Ramuäs kraftaktiebolag; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande. nr 1. i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lämnande av bidrag till åstadkommande av samlingslokaler, avsedda att gagna folkets samhällliga behov och kulturella strävanden.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

§ 26.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Ryberg</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 3 mars,	
» <i>Nilsson</i> i Vibberbo	» 8 » » » 3 »	
» <i>Jeppsson</i>	» 2 » » » 3 »	
» <i>Carlström</i>	» 8 » » » 3 »	
» <i>Pehrsson</i> i Bramstorp	» 5 » » » 3 »	
» <i>Hedlund</i> i Östersund	» den 4 mars,	
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 3 dagar » » 4 »	
» <i>Kant</i>	» den 3 mars,	
» <i>Andersson</i> i Fiskebäckskil	» 3 dagar » » 3 »	
» <i>Persson</i> i Björsbyholm	» 8 » » » 4 »	
» <i>Schill</i>	» 2 » » » 3 »	
» <i>Wahlstedt</i>	» 7 » » » 4 »	
» <i>Ericson</i> i Funäsdalen	» 12 » » » 3 »	
» <i>Jönsson</i> i Boa	» 5 » » » 4 »	
» <i>Svensson</i> i Eggelstad	» 7 » » » 4 »	
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 4 » » » 3 »	
» <i>Andersson</i> i Eliantorp	» 6 » » » 4 »	och
» <i>Jönsson</i> i Revinge	» 4 » » » 3 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.